

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

**Identifikacija čimbenika dugoročne kriminalne
karijere te njihova primjena u penološkoj
rehabilitaciji**

Ardita Dreshaj

Zagreb, rujan 2017.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

**Identifikacija čimbenika dugoročne kriminalne
karijere te njihova primjena u penološkoj
rehabilitaciji**

Mentori: Doc.dr.sc Dalibor Doležal
Izv.prof.dr.sc. Anita Jandrić Nišević

Student: Ardita Dreshaj

Zagreb, rujan 2017.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad **„Identifikacija čimbenika dugoročne kriminalne karijere te njihova primjena u penološkoj rehabilitaciji“** i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Ardita Dreshaj

Mjesto i datum: Zagreb, rujan 2017.

Sažetak

Naslov rada: Identifikacija čimbenika dugoročne kriminalne karijere te njihova primjena u penološkoj rehabilitaciji

Studentica: Ardita Dreshaj

Mentor: Doc.dr.sc. Dalibor Doležal

Ko-mentorica: Izv.prof.dr.sc. Anita Jandrić Nišević

Studijski program/modul: Socijalna pedagogija/Odrasli

Kriminalna karijera kao vrlo sistematizirani koncept nudi odličnu teorijsku podlogu za razna istraživanja u području kriminaliteta jer kroz detaljnu analizu počinitelja kroz temeljne 4 dimenzije u fokus stavlja karakteristike kriminalne karijere umjesto kaznenog djela. Ovaj rad obuhvaća opise raznih istraživanja usmjerenih na čimbenike povezane s dugoročnim kriminalnim karijerama koji potencijalno mogu imati prediktivnu vrijednost u identifikaciji počinitelja visokog rizika s velikom vjerojatnošću ponovnog činjenja kaznenih djela. Kompleksnost ove teme zahtijeva obuhvaćanje i opisa dugoročne kriminalne karijere, rezidualne kriminalne karijere te procesa odustajanja od činjenja kaznenih djela, kao i metodoloških problema u kreiranju predikcija i izazove koje predikcija nečije kriminalne karijere predstavlja. Sukladno tome, u radu će biti prikazane i postojeće prediktivne skale na području identifikacije počinitelja kroz dimenzije kriminalne karijere te će biti opisan potencijal korištenja ovog koncepta u penološkoj rehabilitaciji.

Ključne riječi: kriminalna karijera, predikcija, rezidualna karijera

Summary

Title: Identification of the factors of long-term criminal career and their application in offender's rehabilitation

Student: Ardita Dreshaj

Mentor: Dalibor Doležal, PhD

Co-Mentor: Anita Jandrić Nišević, PhD

Study programme/Module: Social Pedagogy/Adults

Criminal career, as a systematic concept provides an excellent theoretical basis for various studies due to its observation of offenders through 4 basic dimensions that point out the importance of focusing on criminal offenses instead of offenders. This paper covers descriptions of various researches focused on factors associated with long-term criminal careers that may potentially have a predictive value in identifying high-risk criminals with a high probability of reoffending. The complexity of this topic requires a description of long-persistent criminal career, residual criminal career length and the process of termination of offending, as well as methodological issues in making predictions and challenges that the prediction of a criminal career may indicate. Accordingly, existing predictive scales will be presented in the area of identification of offenders through the dimensions of criminal careers and the potential of using this concept in offender's rehabilitation.

Key words: criminal career, prediction, residual career

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. KRIMINALNA KARIJERA – DEFINIRANJE POJMA I OPIS	2
2.1. DIMENZIJE KRIMINALNE KARIJERE	6
2.1.1 PARTICIPACIJA U ČINJENJU KAZNENIH DJELA	6
2.1.2. UČESTALOST ČINJENJA KAZNENIH DJELA.....	10
2.1.3. DULJINA I TRAJANJE KRIMINALNE KARIJERE	11
2.1.4. TEŽINA POČINJENOG KAZNENOG DJELA, OZBILJNOST I SPECIJALIZACIJA.....	14
3. ZNAČAJ ISTRAŽIVANJA DIMENZIJA KRIMINALNE KARIJERE.....	16
4. DUGOROČNA KRIMINALNA KARIJERA I REZIDUALNA KRIMINALNA KARIJERA	20
5. ODUSTAJANJE OD KRIMINALNIH AKTIVNOSTI I TERMINACIJA KRIMINALNE KARIJERE	24
6. PROCJENA I PREDIKCIJA DUGOROČNE KRIMINALNE KARIJERE.....	28
6.1. ČIMBENICI I KORELATI ZA PREDIKCIJU KRIMINALNE KARIJERE	30
6.2. PREDIKTIVNE SKALE USMJERENE PREMA MODIFICIRANJU POSTOJEĆE KRIMINALNE KARIJERE .	35
6.3. METODOLOŠKI PROBLEMI U KREIRANJU PREDIKCIJA	40
6.4. GDJE KORISTITI METODE PREDIKCIJE? PRIMJENA KONCEPTA KRIMINALNE KARIJERE U PENALNOM SUSTAVU	44
7. ZAKLJUČAK.....	47
8. POPIS LITERATURE.....	50

1.UVOD

Koncept kriminalne karijere pojavio se na području kriminologije 80-ih godina prošlog stoljeća, a u hrvatskoj znanstvenoj literaturi relativno nedavno te je upravo zbog toga slabije spominjan i rjeđe korišten u stručnoj literaturi. Kriminalna karijera opisuje se kao longitudinalni niz kaznenih djela počinjenih od strane neke osobe i na taj način opisuje njegov „kriminalni put“. Ovaj je koncept raščlanjen na više segmenata, a jedan od njih ističe da se počinitelji kaznenih djela razlikuju, između ostaloga, i po samoj duljini kriminalne karijere, što je ujedno i temelj oko kojeg će se graditi tema ovog rada u želji da se istaknu čimbenici koji mogu služiti za identifikaciju dugoročne kriminalne karijere.

Motivacija za pisanjem ovog rada nalazi se u činjenici kako ova tema još uvijek nije dovoljno istražena, a podaci i otkrića iz ovog područja mogu pomoći u predviđanju trajanja kriminalne karijere i razumijevanja osobitosti dimenzija kriminalne karijere – participacije u činjenju kaznenih djela, učestalosti, težinu kaznenih djela te duljinu kriminalne karijere. Činjenica da svaka od tih dimenzija daje mnogo informacija o nečijoj kriminalnoj karijeri, a istovremeno otkriva samo jedan dio, govori u prilog tome da je ovo područje vrlo otvoreno za nova otkrića i rezultate koje kriminolozi tek trebaju dobiti.

U nastavku ovog rada bit će prikazane razne teorije i istraživanja vezana za čimbenike s naznakom dugoročne kriminalne karijere i predikcije rezidualne karijere počinitelja. Budući da je početak kriminalne karijere pomalo problematičan u vidu određivanja njegovih značajki, komponente kriminalne karijere najbitnije za ovaj rad bit će njeno trajanje i njen završetak te ću u radu fokus usmjeriti na dugotrajne počinitelje kaznenih djela, one koji nastavljaju činjenje kaznenih djela po izlasku iz zatvora te *late bloomerse* koji i dalje nastavljaju sa svojom kriminalnom karijerom. Dakle, cilj ovog rada je nastojati pronaći čimbenike koji pridonose vjerojatnosti nastavka činjenja kaznenih djela ili činjenja kaznenih djela u duljem vremenskom razdoblju te povezati ih s njihovom primjenom u penološkoj rehabilitaciji.

2. KRIMINALNA KARIJERA – DEFINIRANJE POJMA I OPIS

Prije ulaska u glavnu temu rada, potrebno je jasno definirati pojam kriminalne karijere i mjesto koje taj pojam zauzima u literaturi. Budući da je kriminalitet pojam koji će uvijek iziskivati brojna proučavanja i istraživanja kako bi se stiglo do valjanih zaključaka, kroz povijest su se kriminolozi koristili prilično raznolikim i disperznim metodama izučavanja i odabira promatranja kriminaliteta kroz različite perspektive. Istovremeno je postignuto vrlo malo praktično korisnih metoda prevencije kriminaliteta i upravo je ta disperznost producirala potrebu da se pojavi koncept koji će kriminologiju usredotočiti na drugačiji pristup proučavanju razloga zbog kojih se netko odlučuje na činjenje kaznenih djela (Blumstein i sur., 1986), čime se stvorila paradigma kriminalne karijere. Ta paradigma ističe, vrlo simplificirano, kako osobe započinju svoj kriminalni put u nekoj dobi, uključuju se u činjenje kaznenih djela nekim svojim individualnim tempom, čine niz različitih kaznenih djela te na kraju u nekom trenutku prestanu s kriminalnim aktivnostima (Piquero i sur., 2007).

Način na koji koncept kriminalne karijere olakšava razumijevanje činjenja kaznenih djela leži u tome što u prvi plan stavlja karakteristike kriminalne karijere, a u drugi plan karakteristike te osobe, što omogućava razdvajanje osobe od kaznenih djela koje je počinila. Međutim, bitno je naglasiti da ovdje nije riječ o teoriji o kriminalitetu budući da ona ne određuje čimbenike koji utječu na 4 komponente koje koncept kriminalne karijere nudi, nego služi lakšem sistematiziranju svih informacija i otkrića koje kriminolozi imaju na ovom području i o ovoj temi (Blumstein i sur., 1986).

Pojam kriminalne karijere prema definiciji obuhvaća longitudinalni niz kaznenih djela počinjenih od strane pojedinca koji ima specifičan niz počinjenih kaznenih djela u nekom vremenskom razdoblju (Blumstein i sur., 1986). Koncept je razdvojen kroz 2 najvažnije komponente – prva označava participaciju, koja stvara distinkciju između onih koji čine kaznena djela u odnosu na one koji ih ne čine, dok druga označava frekvenciju koja razdvaja učestalost činjenja kaznenih djela između aktivnih i manje aktivnih počinitelja. Osim participacije i frekvencije, slijedeće dvije komponente koje su ključne za opisivanje kriminalne karijere su duljina kriminalne karijere te težina počinjenih kaznenih djela, bez kojih opisivanje nečije kriminalne karijere ne bi bilo potpuno (Blumstein i sur., 1986).

U literaturi o kriminalnoj karijeri nerijetko možemo naići na pojam „karijerni kriminalac“ koji u suštini opisuje kronične prijestupnike koji čine ozbiljna kaznena djela

visoke frekventnosti i kroz duži vremenski period. U definiciji prema američkom pravnom rječniku (Dictionary of Law, 2005, prema Mallilin, 2006) „karijernim kriminalcem definira se osoba koja je *habitualni ili višestruki kriminalni povratnik* s dvije ili više osuda za nasilna djela ili djela vezana uz drogu i kojemu su izrečene kazne zatvora u maksimalnom trajanju za počinjena kaznena djela“. Specifičnost koja karijerne kriminalce razlikuje od ostalih je ta što je u tom slučaju riječ o počiniteljima koji svojim kriminalnim aktivnostima zarađuju sredstva neophodna za život u zajednici, što znači da u ovu kategoriju ujedno i neće spadati svi počinitelji koji čine kaznena djela zbog novčane dobiti. Smatra se da su karijerni kriminalci odgovorni za više od polovicu kriminaliteta u društvu, a od toga se većina nasilnih kaznenih djela i ubojstava pripisuje ovoj skupini (De Lisi, 2016). De Lisi (2016) je istaknuo da karijerni kriminalci pokazuju poremećaje u ponašanju od ranog djetinjstva - agresivnost, usmjerenost prema vlastitom interesu, impulzivnost, niska empatija, a te karakteristike prenose u odraslost.

Međutim, ne počinju svi svoje kriminalne karijere u odraslosti - neke osobe se u kriminalne aktivnosti uključuju kasnije, iza 21. godine, a istraživanja su pokazala veliku prediktivnost *late-onset* karijere (Zara i Farrington, 2010), što govori u prilog tome kako to područje zaslužuje posebnu pažnju i usmjerenje na jačanje otpornosti te prevenciju u ranoj dobi kako bi se potencijalno predvidjelo rizično ponašanje i ranom intervencijom nastojalo ublažiti posljedice. Zara i Farrington (2009) su proučavali prediktore u djetinjstvu i adolescenciji povezane sa kasnijim početkom kriminalne karijere te otkrili da su najbolji prediktori nervoza, malen broj prijatelja u dobi od 8 do 10 godina i izostanak seksualnih odnosa prije 18. godine, dok su rezultati promatrani od strane učitelja kao prediktore istaknuli anksioznost u dobi od 12 do 14 godina i visok neuroticizam u 16. godini. Također, kao visoko rizičnu djecu istaknuli su djecu s poteškoćama u emocionalnoj regulaciji te emocionalno inhibiranu djecu. U svojem su istraživanju Zara i Farrington (2009) kao hipotezu naveli da postoje psihološki čimbenici i karakteristike temperamenta (anksioznost, inhibiranost, nervoza, sramežljivost, neuroticizam i socijalna izolacija) koji mogu biti prediktori za kasniji početak, a to su ujedno i oni čimbenici koji ranije u životu predstavljaju zaštitne čimbenike od uključivanja od delinkvencije. Takvi psihološki čimbenici mogu omogućiti zaštitu kroz odvajanje od rizičnih vršnjaka i rizičnih situacija (Zara i Farrington, 2010.). Njihovo je istraživanje pokazalo da se kasniji početak kriminalne karijere zaista može predvidjeti u djetinjstvu kroz temperament, nervozu i

anksioznost u dobi od 12-14 godina, visoki neuroticizam u dobi od 16-18 godina, niži verbalni IQ te kasnije stupanje u seksualne odnose (Zara i Farrington, 2009).

U studiji koju je proveo Pulkkinen (2009, prema Zara i Farrington, 2010), cilj rada bio je na temelju podataka longitudinalne studije CSDD (Cambridge Study in Delinquent Development) analizirati koji rani čimbenici mogu biti značajni prediktori kasnijeg početka te koji mogu djelovati kao zaštitni čimbenici. Zaključci do koji je došao su da kasniji početnici pokazuju više psihosomatskih problema od opće populacije, emocionalno nestabilnu ličnost, tendenciju ka činjenju *bullyinga* te su agresivniji i socijalno aktivniji, a osim toga, pokazuju i više ponašajnih problema od skupine počinitelja koja je ograničena na činjenja kaznenih djela u adolescenciji. Također, ta je skupina pokazala da ima više samopouzdanja od osoba koje ne čine kaznena djela i onih koji su rano započeli s činjenjem kaznenih djela i nastavili u odraslosti. Isti ti počinitelji u odraslosti su češće bili neurotični, neinhibirani, agresivni i teški konzumenti alkohola.

Osim navedenog, pojam suučesništva u kriminalnoj karijeri opisuje se na tri načina. Prva varijanta je ona u kojoj počinitelj čini kaznena djela sam, druga je ona u kojoj počinitelj čini kaznena djela zajedno s drugima, a treća je ona u kojoj počinitelj kombinira samostalno činjenje kaznenih djela i u grupi, najvjerojatnije počevši u grupi te nastavljajući prema samostalnoj kriminalnoj karijeri (Piquero i sur., 2007). Pojava suučesništva znatno je češća među maloljetnim počiniteljima kaznenih djela nego među odraslima, budući da je riječ o dobi kada se kaznena djela češće čine u skupinama (Reiss i Farrington, 1991, prema Piquero i sur., 2007)

Dok je u kriminalnoj karijeri vrlo često velik naglasak na promatranju počinitelja koji imaju dugoročne kriminalne karijere i koje su najčešće okarakterizirane činjenjem težih kaznenih djela velike frekventnosti, kao što će to biti slučaj i u ovom radu, počinitelji s kratkim karijerama također predstavljaju jednako važan izvor podataka indirektno vezanih za obje skupine počinitelja samim time što mogu služiti kao izvor vrijednih informacija o razlozima i čimbenicima ranijeg završetka kriminalne karijere, što se može pronaći vrlo korisnim u vidu kreiranja preventivskih strategija.

Za kreiranje takvih strategija, bitno je koncept poduprijeti valjanim istraživačkim radovima. Istraživačke metode važne za kriminalnu karijeru najčešće se dijele na dva pristupa. Jedan pristup kao metodu prikupljanja podataka o nečijoj kriminalnoj karijeri koristi retrospektivni samoiskaz, u kojemu se počinitelja pita za informacije o njihovom

činjenju kaznenih djela u određenom vremenskom periodu, dok drugi pristup koristi službene statistike, pritom najčešće uzimajući u obzir evidencije o uhićenjima i prijavama. Iako samoiskaz počinitelja tehnički može davati cjelovitiju i točniju sliku zbog činjenice da ne dođu sva kaznena djela do prijave nadležnim vlastima, vrlo je nepouzdana oslanjati se isključivo na sjećanja budući da ona kreiraju netočnosti, a može doći i do namjernog umanjivanja ili preuveličavanja od strane ispitanika. Nadalje, službena statistika češće evidentira teža kaznena djela ili djela koja su pod posebnim interesom javnosti ili policije, dok blaža kaznena djela rjeđe dolaze do faze prijave i uhićenja, što također može iskriviti sliku o duljini, frekvenciji i težini kriminalne karijere (NAO, 2012). Upravo zbog toga, znanstvenici su prepoznali potrebu kombiniranja tih pristupa kako bi dobili što točnije podatke koji će valjano prikazati stvarnu sliku kriminaliteta (Blumstein i sur., 1986).

U idealnim okolnostima, čimbenici unutar kriminalne karijere mjerili bi se putem longitudinalnih studija. Longitudinalne studije pružaju najbolji uvid u osobne karakteristike i njihov razvoj kroz vremenski period, no ovakve studije imaju dodatne nedostatke pored već ranije navedenih. Osim dugotrajnosti i velike financijske težine, longitudinalne studije podliježu mogućnosti da neki prijestupnici (ukoliko se podaci prikupljaju samoiskazom) s vremenom odbiju sudjelovati, a ta se mogućnost povećava sa svakim slijedećim intervjuom. Primjerice, National Youth Survey, longitudinalna studija u Americi koja je ispitala osobe od 11 do 17 godina, imala je stopu odbijanja od 27% prilikom prvog intervjua, a nakon petog intervjua, samo je 60% prvotnog uzorka bilo uključeno (Elliott, Huizinga, and Menard, 1989; prema Kyvsgaard, 2004). Osim postotka odbijanja, vrlo je teško zadržati kontakt s onima koji čine veliki broj kaznenih djela te vode vrlo burne živote, a posebno nakon izlaska iz zatvora.

2.1. DIMENZIJE KRIMINALNE KARIJERE

Kao što je već ranije spomenuto, koncept kriminalne karijere opisuje se kroz 4 dimenzije – participaciju, učestalost, težinu kaznenih djela i duljinu kriminalne karijere. Paradigma ovog koncepta polazi od toga da činjenje kaznenih djela ne prožima čitavu populaciju nego je ograničeno na manju grupu unutar populacije te paradigma obuhvaća samo aktivne počinitelje koji su počinili najmanje jedno kazneno djelo u promatranom periodu (Blumstein i sur., 1986), što će u suštini obuhvaćati i one koji su počeli vrlo rano te nastavili s činjenjem kaznenih djela, kao i nove prijestupnike čije je prvo kazneno djelo počinjeno u promatranom periodu.

2.1.1 PARTICIPACIJA U ČINJENJU KAZNENIH DJELA

Kao što je već ranije navedeno, najznačajniji čimbenik za opisivanje nečije kriminalne karijere je njegova participacija u činjenju kriminalnih aktivnosti. Participacija označava udio u populaciji koji je ikada počinio barem jedno kazneno djelo prije određene dobi ili dio populacije koji trenutno aktivno čini kaznena djela (Piquero i sur., 2007).

Kriminolozi su kroz razna istraživanja prepoznali da je manja skupina počinitelja odgovorna za veći dio kriminaliteta, zbog čega su Wolfgang i sur. (1972, prema Piquero i sur., 2007) u svom istraživanju označili „kronične prijestupnike“ - 627 delinkvenata koji su počinili 5 ili više kaznenih djela do 17 godine (u odnosu na ukupnih 9945 s kriminalnom poviješću) te otkrili da iako je riječ o skupini koja je činila samo 6% ukupne populacije ispitanika, ta je skupina bila odgovorna za čak 52% svih kaznenih djela koje je počinio ovaj uzorak. U jednoj od prvih studija o kriminalnoj participaciji, Monahan (1960, prema Blumstein i sur., 1986) je kombinirao podatke jednogodišnje dobne distribucije osoba uhićenih ili upućenih na sud po prvi put s podacima za istu godinu u odnosu na dobnu distribuciju u općoj populaciji, a tu su metodu i kasnije koristili ostali istraživači jer omogućava približnu generalizaciju na manje skupine unutar populacije. Blumstein i sur. (1986) došli su do rezultata o velikom postotku participacije u kriminalnim aktivnostima među muškarcima – otprilike 15 % muškaraca uhićeno je zbog teških kaznenih djela do 18-e godine, a 25-45% muškaraca zbog kaznenih djela i prekršaja prije 18-e godine.

Longitudinalna studija u Švedskoj (Stattin i suradnici, 1989, prema Piquero i sur., 2007) pokazala je da je do 30-e godine 38% švedskih muškaraca i 9% švedskih žena bilo

evidentirano zbog kršenja zakona. U Cambridge studiji, longitudinalnoj studiji s 411 ispitanika u dobi od 10 do 40 godina, Farrington (2003, prema Piquero i sur., 2007) je otkrio da je 96% muškaraca napravilo barem 1 od 10 navedenih prekršaja (uključujući pljačke, krađe, napade, konzumaciju droga i vandalizam) prije 32. godine.

Gore navedene, ali i brojne druge studije omogućile su kreiranje nekih zaključaka. Kao prvo, pokazalo se da je participacija među muškarcima znatno veća u odnosu na žene (Hindelang i sur., 1981, prema Piquero i sur., 2007). Nadalje, participacija je veća među Afroamerikancima, posebno ukoliko se promatraju službene statistike u odnosu na samoiskaze te su ujedno skloniji činjenju agresivnijih kaznenih djela (Elliot, 1994, prema Piquero i sur., 2007). Zaključak koji se također može izvući je da postoji korelacija između dobi i participacije na način da je vjerojatnost započinjanja kriminalne karijere znatno viša između 13. i 18. godine (Moffit, 2001; prema Piquero i sur., 2007), no prilikom interpretacije ovih rezultata, potrebno je uzeti u obzir da je riječ o stranoj literaturi i drugačijoj strukturi stanovništva.

Podaci o participaciji najčešće se dobivaju kroz metodu samoiskaza. No iako je metoda samoiskaza znatno češća, povremeno se koriste i službene statistike, međutim one daju iskrivljenu sliku početka nečije kriminalne karijere budući da kaznena odgovornost počinje s 10/12/14 godina, u različitoj dobi u različitim zemljama, a za dobnu skupinu iznad te granice (a prije punoljetnosti) nadležni su drugačiji pravosudni postupci koji ne bilježe sve incidente, dok podatke prikupljaju različiti izvori koji ih na drugačije načine obrađuju i prezentiraju, što može prikazati sliku participacije u kriminalitetu različitom od stvarne slike općenito za sve dobne skupine, a posebno za ovu. Prilikom mjerenja participacije, još jedan značajan čimbenik vezan za rani početak i nedostatak podataka krije se u problemu što su mladi koji su u većem riziku ujedno i najčešće oni koji izgube tijekom školovanja, zbog čega ih je teško locirati i uvrstiti u ispitivanja. Isto tako, službene statistike ne prikupljaju nedemografske podatke koji bi mogli biti korisni za praćenje korelacije s participacijom, što znači da će ti podaci morati biti prikupljeni putem intervjua ili putem nekih drugih metoda (Blumstein i sur., 1986).

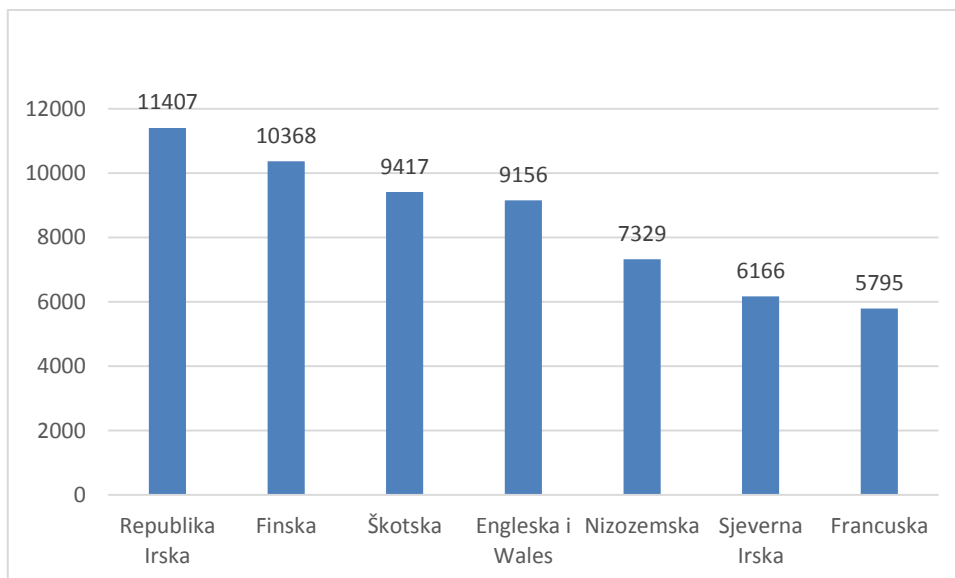
Budući da su službene statistike za odrasle i maloljetnike nerijetko čuvane u različitim institucijama, istraživači koji proučavaju kumulativnu participaciju moraju kombinirati različite izvore i čak različite pravne postupke koji se primjenjuju u ovim slučajevima.

Prilikom proučavanja kriminaliteta u bilo kojem vidu, pa tako i u istraživanju participacije, bitno je uzeti u obzir razlike u pravosudnim sustavima država. U nekim državama, osoba koja je optužena za neko kazneno djelo, a nije starija od 18 godina, smatra se maloljetnikom i sudi mu se po posebnim zakonima. Međutim, neke države pomiču tu granicu na 12 (poput Kanade), 15 (Grčka) ili 16 godina (Luksemburg), dok druge zadržavaju pravo maloljetniku suditi kao punoljetnoj osobi ukoliko je riječ o stravičnim zločinima, kao SAD koji u većini država nema određenu minimalnu dob¹. Osim toga, postoje i razlike kako se kriminalitet bilježi, npr., neke države bilježe kazneno djelo od trenutka prijave policiji, dok druge bilježe kazneno djelo tek kad postoji osumnjičena osoba. Nadalje, postoje i razlike u kategorizaciji kaznenih djela, vrsti kazni i postpenalnih mjera (NAO, 2012). Primjerice, ukoliko u usporedbi dvije države otprilike sličnog broja stanovnika i površine, kao i geografskog položaja, jedna država ima značajno višu stopu kriminaliteta od druge, to ne mora nužno značiti da ta država zaista ima više kriminaliteta nego možda postoje velike razlike u mjerenju. Neke države, poput Engleske i Walesa, metodološke probleme riješile su uspoređujući službene policijske statistike s nacionalnim i internacionalnim podacima o viktimizaciji, međutim takvi se postupci provode prilično rijetko. Najopsežnijom i najdetaljnijom metodom koja je prikupljala informacije o kaznenim djelima i stavovima prema zločinu smatra se British Crime Survey, koja je prvi put započeta 1981. (NAO, 2012), godine te je kontinuirano provedena do 2001. godine, pokrivala je otprilike 50 000 osoba iznad 10 godina starosti, a rezultati su se objavljivali 4 puta godišnje, no glavni je nedostatak što nije pokrivala sva kaznena djela, kao npr. kaznena djela u kojima nema žrtve.

Na sljedećoj slici (Tablica 1.) nalazi se prikaz usporedbe broja kaznenih djela na 100 000 stanovnika u 7 različitih država. Riječ je o prilično velikim razlikama koje prikazuju participaciju u činjenju kaznenih djela na području Ujedinjenog Kraljevstva (NAO, 2012).

Tablica 1.. Usporedba broja kaznenih djela na 100 000 stanovnika u 7 različitih država

¹(www.crin.org, pristupljeno 19.7.2017.)

(NAO, 2012)

Nije opravdano pretpostaviti da će teža kaznena djela pokazivati veću točnost prilikom usporedbe službenih statistika i samoiskaza. Iako to možemo reći za kaznena djela poput ubojstva, koja najčešće pokazuju veliku točnost u zabilježavanju budući da je opis tog kaznenog djela vrlo sličan ili identičan u svim državama, a vrlo će vjerojatno privući pažnju javnosti, već kod kaznenih djela protiv spolne slobode postoje velike nepravilnosti. U Engleskoj i Walesu procjenjuje se da 89% slučajeva silovanja prođe neprijavljeno, a za 38% ozbiljnih kaznenih djela protiv spolne slobode žrtve nikada ne ispričaju ikome o svojem iskustvu (NAO, 2012).

Prilikom uspoređivanja različitih pravosudnih sustava, postoji jedna stvar koju je vrlo teško usporediti, a to je izricanje kazni koje se razlikuje i zbog ustrojstva sudova, a sustav kažnjavanja svakako će utjecati na mnogo aspekata kriminalne karijere. Za usporedbu, neke zemlje i dalje sadrže i izriču smrtnu kaznu, dok je u pojedinim zemljama najčešća izrečena kazna novčana. Problem novčane kazne svakako je bitan čimbenik budući da se time siromašnije skupine građana potiče u još veće dugove, čime se povećava čimbenik mogućnosti nastavka kriminalne karijere (NAO, 2012).

2.1.2. UČESTALOST ČINJENJA KAZNENIH DJELA

Sljedeća značajna dimenzija označava učestalost ili frekvenciju činjenja kaznenih djela. Prema definiciji, ova dimenzija označava broj kaznenih djela po osobi, tj. individualnu učestalost činjenja kaznenih djela (Blumstein i sur., 1986). Potrebno je naglasiti da prijestupnici ne čine kaznena djela uvijek, nego su moguće varijacije na način da postoje periodi kada se kaznena djela čine aktivnije i učestalije i periodi kada je to rjeđe. U mjerenjima učestalosti činjenja kaznenih djela, mjeri se kriminalna aktivnost u određenom vremenskom periodu, najčešće u okviru jedne kalendarske godine, a minimalna vrijednost za učestalost mora biti 1 (Kyvsgaard, 2004). Također, bitno je obratiti pozornost i na još jedan važan čimbenik. Primjerice, u istraživanjima koja mjere učestalost u okviru jedne godine, a počinitelj je unutar te godine proveo pola godine u zatvoru, njegova će učestalost ispasti relativno niska. Upravo je zbog toga bitno i optimalno mjeriti broj kaznenih djela u odnosu na vrijeme provedeno na slobodi (Kyvsgaard, 2004).

Službene statistike i samoiskazi sugeriraju da učestalost činjenja kaznenih djela raste i dostiže svoj vrhunac u adolescentskim godinama (između 15 i 19 godina) te opada oko 20-te godine (Blumstein i sur., 1986). Istraživanja na području frekvencije pokazala su da procjene ove dimenzije variraju, prvenstveno zato jer definicije individualnih frekvencija variraju. Primjerice, neki znanstvenici mjere broj prijestupa ukupno ili u određenom vremenskom periodu na nekom uzorku, dok drugi odabiru mjeriti samo aktivne počinitelje, što dovodi do razlika (Piquero i sur., 2007). Koristeći podatke iz Seattle Social Development Project-a, Farrington i suradnici (2003, prema Piquero i sur., 2007) otkrili su da se učestalost činjenja kaznenih djela mjerena samoiskazom povećava kroz godine, dok istovremeno ostaje konstantna u sudskim zapisima (Piquero i sur., 2007).

Loeber i Snyder (1990, prema Piquero i sur., 2007) su na uzorku maloljetnika s maloljetničkog suda otkrili da je individualna frekvencija činjenja kaznenih djela rasla u periodu od 9. do 16. godine. U tri studije koje je proveo Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, ta je frekvencija prema samoiskazima rasla u periodu od 10 do 14 godina. Prema istraživanju koje je proveo Piquero na uzorku CSDD (Piquero i sur., 2007), prevalencija činjenja kaznenih djela raste u rasponu od 2% do 10% do 17. godine, kada dostiže svoj vrhunac i počinje opadati do 23. godine, nakon čega slijedi stagnacija te ponovno opadanje nakon 30. godine.

Blumstein i sur. (1986) su sumirali varijacije u odnosu na dob, spol i rasu za aktivne prijestupnike te došli do zanimljivih zaključaka. Pokazalo se da postoje vrlo male varijacije u učestalosti činjenja kaznenih djela u odnosu na spol, što znači da iako imaju manju participaciju u odnosu na muškarce, žene koje su aktivne u činjenju kaznenih djela činit će kaznena djela jednako frekventno kao i aktivni muški počinitelji. Vezano za dob, Blumstein i suradnici ni ovdje nisu naišli na neke veće varijacije kada su uspoređivali specifična kaznena djela i prekršaje, no kada su se spojila sva kaznena djela, bio je vidljiv porast u adolescentskoj dobi te pad u odrasloj dobi. Na području demografskih razlika, kao npr. rasa, Elliot (1994) je otkrilo da dvostruke više afroamerikanaca nastavlja svoju nasilnu karijeru i nakon 20-tih.

Spelman (1994, prema Piquero i sur., 2007) je sumirao neke rezultate i pokazao da prosječni prijestupnik čini oko 8 kaznenih djela godišnje; prijestupnici koji su bili zatvorski sankcionirani čine 30-50 kaznenih djela godišnje u periodu kada su aktivni, a budući zatvorenik u prosjeku čini između 60-100 kaznenih djela godišnje prije zatvaranja.

2.1.3. DULJINA I TRAJANJE KRIMINALNE KARIJERE

Treća dimenzija važna za koncept kriminalne karijere je duljina i trajanje kriminalne karijere, koja označava interval između inicijacije i prekida kriminalne karijere. Neki kriminolozi ističu kako postoje dvije skupine prijestupnika (Moffit, 1993, Patterson, 1993, prema Piquero i sur., 2007). U prvoj je riječ o manjoj skupini osoba koje započinju svoju kriminalnu karijeru dosta rano, imaju vrlo ujednačen tijek kriminalne karijere, čine veliki broj kaznenih djela kada su aktivni te postoji mala vjerojatnost za završetkom kriminalne karijere. Drugu skupinu najvjerojatnije čini veći broj individua koje se prvi puta uključuju u kriminalne aktivnosti u adolescentskim godinama, ali u nekom periodu preusmjeravaju svoju kriminalnu karijeru i započinju slijediti konvencionalna ponašanja tipična za odraslu skupinu.

Prije svega, važno je definirati pojam inicijacije, koja opisuje početak antisocijalne i kriminalne aktivnosti (Farrington i sur., 1990, prema Piquero i sur., 2007) u određenoj dobi, a ta je dob vrlo bitna kako bi se što točnije moglo odrediti trajanje nečije kriminalne karijere. Brojna istraživanja pokazala su da postoji veća vjerojatnost recidivizma među počiniteljima s ranim početkom kriminalne aktivnosti (Blumstein i sur., 1986), međutim kriminolozi također ističu da će oni koji ranije krenu s kriminalnim aktivnostima ujedno

vjerojatnije imati dulju kriminalnu karijeru, što predstavlja značajan čimbenik za ovaj rad (Hamparian i sur, 1978, prema Piquero i sur., 2007).

Za trajanje kriminalne karijere bitna su 4 pojma (Piquero, Brame, Lynam, 2004.):

1. početak – „onset“
2. eskalacija – „escalation“
3. deeskalacija – „deescalation“
4. kraj - „termination“

Istraživanja o trajanju kriminalne karijere prilično su rijetka, prvenstveno zato jer je teško odrediti njen početak koji se većinom odvija u tinejdžerskim godinama, a kao što je već ranije opisano, podaci vezani za rani početak nisu uvijek pouzdani, precizni, kao ni dostupni, zbog čega će dob početka iz službenih podataka najčešće biti viša nego ona mjerena samoiskazom (Blanc i Frechette, 1989; prema Kyvsgaard, 2004). Istraživanje u Danskoj pokazalo je kroz metodu samoiskaza da je 35% osnovnoškolaca bilo uključeno u neku delinkventnu aktivnost prije 12.-e godine, što ukazuje na prilično zastupljen rani početak kriminalne aktivnosti (Kyvsgaard, 1992; prema Kyvsgaard, 2004).

Drugi značajan problem leži u tome što je teško odrediti i definirati kraj nečije kriminalne karijere (Piquero, Brame i Lynam, 2004), a također je teško mjeriti i operacionalizirati takav pojam (Laub i Sampson, 2001, prema Piquero i sur., 2007), zbog čega je znatno jednostavnije pokušati mjeriti stopu prekidanja činjenja kaznenih djela za neku identificiranu grupu počinitelja te upotrijebiti te rezultate na općoj populaciji. U praksi su dva najčešća načina mjerenja duljine nečije kriminalne karijere preko procjene vjerojatnosti terminacije nakon svakog uhićenja i putem procjene vremena između prvih i zadnjih kaznenih djela (Piquero i sur., 2007).

Greene (1977, prema Piquero i sur., 2007) je napravio procjenu srednje vrijednosti duljine kriminalne karijere kod odraslih koji čine prekršaje te došao do rezultata u prosječnom trajanju karijere od 12 godina. Međutim, njegove su procjene polazile od pretpostavke da svi aktivni prijestupnici imaju u prosjeku jedno uhićenje godišnje, da svi odrasli počinitelji započinju svoje karijere u dobi od 18 godina i da je veličina populacije prijestupnika za svaku dob konstantna kroz vrijeme (Piquero, Brame, Lynam, 2004). Blumstein (1982, prema Piquero i sur., 2004) je nastavio u tom području istraživanja, ali koristeći podatke o uhićenjima, umjesto o uhićenjima, a u svojem je radu koristio znatno manje pretpostavki. Zaključci do kojih je došao pokazali su se vrlo zanimljivima i

značajnima. Prvo, prosječna osoba aktivno uključena u kriminalitet počini svoja kaznena djela u periodu od 5 godina, a otkrili su da stopa opadanja pokazuje varijacije na način da prvo opada, zatim stagnira, a kasnije opet raste. Dužina kriminalne karijere pokazala je povezanost sa ranim početkom na način da *early-starteri* imaju duže kriminalne karijere, ali postoji i iznimka za prijestupnike čija kaznena djela traju već dulje od 7 godina na način da su u tom slučaju i *late-bloomersi* imali duže kriminalne karijere. Također, pokazalo se da duljine kriminalnih karijera variraju kroz vrste kaznenih djela, uzevši za primjer da počinitelji imovinskih delikata imaju najkraće karijere (4-6 godina) u grupi osamnaestogodišnjih početnika (Blumstein, 1982, prema Piquero i sur., 2004). Posljednji zaključak donesen iz ovih istraživanja je da se za počinitelje imovinskih delikata koji ostaju aktivni u odraslosti, točnije u tridesetima, može očekivati da će njihova kriminalna karijera trajati još 10 godina (Blumstein i sur., 1986).

Elliot i suradnici otkrili su da je srednja vrijednost duljine nasilne kriminalne karijere kroz petogodišnji period dosta kratka (1,58 godina) te da kod većine završi prije prve godine, a kod manje od 4% ispitanika traje dulje od 5 godina (Piquero, Brame, Lynam, 2004). Duljina kriminalne karijere pokazat će se znatno većom ukoliko je procijenjena koristeći samoiskaze u odnosu na službenu dokumentaciju, pa su tako u svojem istraživanju Le Blanc i Frechette (1989, prema Piquero i sur., 2004) otkrili da duljina varira u odnosu na vrste – za napade srednja vrijednost trajanja iznosi 1,46 godine, dok najduže trajanje imaju pljačke - 3,47 godina i sitne krađe u trajanju od 3,56 godina.

Spelman (1994, prema Piquero i sur., 2007) je također proveo istraživanje o duljini kriminalnih karijera koristeći podatke iz Rand Inmate Survey-a te razvio procjenu duljine kriminalne karijere na prosječnim 6-7 godina. Osim toga, istaknuo je da mladi i neiskusni počinitelji češće odustaju od činjenja kaznenih djela u prvih 5 godina svoje karijere te da ta brojka svake godine opada, da bi se nakon nekog perioda stopa stabilizirala te ponovno porasla nakon 20 godina u karijeri kao aktivni prijestupnik.

Farrington (2003, prema Piquero i sur., 2007) je ispitivao trajanje kriminalne karijere u Cambridge studiji koristeći podatke o osudama te otkrio da je prosječna duljina kriminalne karijere 7,1 godina, no kada bi iz uzorka isključio jednokratne prijestupnike čije je trajanje numerički izraženo nulom te time njihova kriminalna karijera u suštini ne postoji ako nema trajanje, dobio je da je prosječno trajanje kriminalne karijere 10,4 godine. Piquero, Brame i Lynam (2004) proučavali su duljinu kriminalne karijere koristeći uzorak ozbiljnih

prijestupnika te otkrili da je na tom uzorku prosječna duljina kriminalne karijere bila 17,3 godine, s manjim razlikama u odnosu na rasu.

2.1.4. TEŽINA POČINJENOG KAZNENOG DJELA, OZBILJNOST I SPECIJALIZACIJA

Prilikom procjene nečije kriminalne karijere, važno je uzeti u obzir karakteristike djela koje je ta osoba činila i naposljetku, kakva će kaznena djela u budućnosti činiti. Bitno je razlučiti čini li osoba lakša ili teža kaznena djela, je li u činjenju kaznenih djela konzistentna ili eskalira s lakših na teža kaznena djela (i obrnuto), čini li kaznena djela iste vrste ili ih ima tendenciju mijenjati te čini li kaznena djela jednako učestalo ili pokazuje varijacije u tom pogledu. Shodno tome, posljednju dimenziju kriminalne karijere čini težina kaznenih djela, odnosno ozbiljnost počinjenih kaznenih djela. U kriminologiji, ova se dimenzija raščlanjuje na 4 glavne značajke (Doležal, 2009):

1. Težina/ozbiljnost kaznenog djela
2. eskalacija
3. specijalizacija
4. kombiniranje između kaznenih djela (tzv. *“crime-type switching”*)

Eskalacija je pojam koji opisuje tendenciju povećanja težine kaznenih djela od lakših prema težima tijekom kriminalne karijere (Doležal, 2009), a taj pojam može biti i suprotan, dakle u smjeru deeskalacije, tj. činjenja lakših kaznenih djela. Specijalizacija označava tendenciju osobe da češće čini slična ili ista kaznena djela, što može značiti da ukoliko je neka osoba uhićena za npr. krađu, postoji vjerojatnost da će i slijedeće uhićenje te osobe biti vezano za krađu. Međutim, specijalizacija ne implicira da će slijedeće uhićenje biti nužno vezano za ponavljanje kaznenog djela, čak štoviše, vjerojatnost ponavljanja istog kaznenog djela rijetko prelazi jednu trećinu (Blumstein i sur., 1986). Neke teorije, poput Gottfredsonove i Hirschijske „opće teorije kriminaliteta“, govore o vrlo rijetkoj specijalizaciji, dok druge, poput Moffitine razvojne teorije govore o nekoj razini specijalizacije za određene tipove počinitelja, npr. adolescence-limited (Piquero i sur., 2007). Rezultati nekih istraživanja pokazali su da specijalizacija nije toliko česta, ali da postoje razlike u odnosu na dob na način da je specijalizacija češća kod odraslih nego kod maloljetnih počinitelja (Le Blanc and Frechette, 1989, prema Piquero i sur., 2007; Blumstein i sur., 1986). Loeber i sur. (2008) proučavali su specijalizaciju u ozbiljnim i

teškim kaznenih djelima koristeći podatke od dvije grupe (najmlađe i najstarije) iz uzorka Pittsburg Youth Study. Otkrili su da iako je većina počinitelja raznovrsno činila kaznena djela krađe i nasilja, jedan je dio počinitelja činio samo krađu ili samo nasilna kaznena djela (Piquero i sur., 2013). Kaznena djela koja se najčešće specijaliziraju su kaznena djela vezana za droge i prevare, dok se najrjeđe specijaliziraju nasilna i impulzivna kaznena djela ubojstava, oružana kaznena djela i silovanja (Blumstein i sur., 1986). Međutim, podaci dobiveni samoiskazom kroz Rand studiju pokazali su da iako postoji tendencija specijalizacije u kategoriji imovinskog kriminaliteta, zatvorenici više teže činjenju raznovrsnih kaznenih djela (Chaiken i Chaiken, 1982, prema Piquero i sur., 2007).

Kombiniranje između kaznenih djela također je značajno, a pokazalo se da odrasli počinitelji koji imaju tendenciju prebacivanja na druga kaznena djela to najčešće čine u kategoriji unutar klastera sličnih kaznenih djela, a rjeđe van njega (Blumstein i sur., 1986). Ukupna istraživanja na području specijalizacije i raznovrsnosti ukazala su na nekoliko zaključaka. Prvo, većina počinitelja kaznenih djela pokazuju veću tendenciju ka činjenju raznovrsnih kaznenih djela te specijalizacija postoji u vrlo malom broju i ograničena je na neka kaznena djela (Farrington i sur., 1988, prema Piquero i sur., 2007). Drugo, počinitelji najčešće kombiniraju različita kaznena djela te iako to često rade u višoj kategoriji kaznenih djela i ostaju unutar te skupine (Cohen, 1986, prema Piquero i sur., 2007), oni najaktivniji prijestupnici najčešće kombiniraju kaznena djela unutar i van te skupine. I posljednje, zaključak je da se specijalizacija koja postoji najčešće pojavljuje nakon adolescencije te se povećava kroz razvoj kriminalne karijere (Blumstein i sur., 1986).

Piquero i sur. (2007) su nastojali pokazati da počinitelj ne može istovremeno biti kronični prijestupnik (frekventnije činiti kaznenih djela) i ozbiljan prijestupnik (činiti teža kaznena djela) budući da oni koji čine kaznena češće budu zatvarani u kratkom roku, što ih sprječava u nastavku činjenja kaznenih djela.

3. ZNAČAJ ISTRAŽIVANJA DIMENZIJA KRIMINALNE KARIJERE

U većini istraživanja o kriminalnoj karijeri, posebno u onima usmjerenima na rani život počinitelja, rezultati pokazuju da je većina počinitelja iskazivala poremećaje u ponašanju ili niz ozbiljnih i nasilnih delinkventnih radnji u djetinjstvu. Upravo se zbog toga desetljećima smatralo da je delinkvencija kongenitalni problem, iako za to nikada nije bilo konkretnih objašnjenja. Međutim, u posljednjih 20-tak godina, stručnjaci su počeli istraživati kombinaciju urođenih i biosocijalnih čimbenika, tj. genetsko-okolinsku korelaciju.

U metaanalizi koju su napravili Rhee i Waldman (2002, prema De Lisi, 2016), polovica varijanci mogla se pripisati genetskim čimbenicima, a druga polovica okolinskim čimbenicima, kao što su vršnjački odnosi i obiteljsko okruženje. Istraživanja vezana za nasljedne čimbenike uključivala su psihološke i psihijatrijske temelje povezane s ponašanjem, od kojih primjerice samokontrola i agresija značajno doprinose antisocijalnom ponašanju. Jedan od okolinskih čimbenika koji doprinose antisocijalnom ponašanju je vjerojatnost da su antisocijalne osobe u djetinjstvu često bile viktimizirane, bilo da se radi o emocionalnom, fizičkom ili seksualnom zlostavljanju, zanemarivanju, nasilju u obitelji, korištenju opojnih tvari u obitelji, povijesti mentalnih bolesti u obitelji ili zatvaranju člana obitelji (De Lisi, 2016), a ti su okolinski čimbenici činili 50% utjecaja na razvoj antisocijalnog ponašanja.

Iako istraživanja objašnjavanja genetskog utjecaja najčešće idu u smjeru proučavanja gena koji utječu na uzbuđenje i procesuiranje stresa, kao i oni usmjereni na razvoj mozga (Popma i Raine, 2006, prema Loeber i sur., 2008), danas je prihvaćeno shvaćanje da se nasljedni i okolinski čimbenici ne mogu tako jasno odvojiti, budući da je okruženje u kojemu se osoba rodi djelomično odraz genetskog segmenta, dok s druge strane, genetski urođene osobine izazivaju određene odgovore iz okoline (npr. laka i mirna djeca izazivaju smirene i tople reakcije od svojih roditelja, dok djeca teškog temperamenta izazivaju averzivni odgovor i kažnjavanje), a delinkventni adolescenti gravitiraju antisocijalnim vršnjacima te na taj način sami kreiraju svoju okolinu (De Lisi, 2016). Bilo da je riječ o pozitivnim ili negativnim čimbenicima, roditelji su ti koji osiguravaju svoje potomke genetskim materijalom te nerijetko kreiraju okolinske uvjete (Walsh i Beaver, 2009). Riječ je o konstantnom ispreplitanju genetike i okoline koja je odraz našeg naslijeđenog materijala i načina na koji ljudi reagiraju na njega (Dickens i Flynn, 2001, prema Walsh i Beaver, 2009).

Prema istraživanju Caspi i sur. (2002, prema De Lisi, 2016), iako je samo 12% sudionika imalo genetske rizične čimbenike i povijest zlostavljanja, ti su počinitelji bili odgovorni za 44% ukupnog broja osuda za nasilna kaznena djela. Osim toga, zanimljivo je da je 85% mladih koji su imali prisutne i genetske i okolinske rizične čimbenike u kasnijoj dobi razvilo neki oblik antisocijalnog ponašanja. Dakle, iako se prije mislilo da se počinitelji kaznenih djela ili rađaju, pritom aludirajući na genetske, neurološke i biološke čimbenike, ili stvaraju tokom života (kroz okolinske i socijalne čimbenike), danas je jasno da je riječ o kompleksnom produktu djelovanja različitih biopsihosocijalnih čimbenika.

Istraživanja na području kriminalne karijere kreiraju se u dva bitna smjera. Neki kriminolozi istražuju maloljetničke kriminalne karijere ili karijere odraslih, a rijetki kombiniraju te dvije vrste i na taj ih način uklapaju u svoja istraživanja. Drugi način temelji se na proučavanju sekvenci između događaja u nečijoj individualnoj kriminalnoj karijeri i procjeni vjerojatnosti terminacije nakon svakog uhićenja. Takva istraživanja procjenjuju kako se vjerojatnost ponavljanja kaznenih djela mijenja kroz nakupljanje osuda, koji je očekivani broj budućih uhićenja te postoje li ikakvi temelji koji mogu poslužiti identifikaciji upornih kriminalaca. Treći pristup temelji se na fokusiranju na stvarne duljine kriminalnih karijera kroz procjenu udaljenosti između prvog i zadnjeg počinjenog kaznenog djela (Blumstein i sur., 1986).

Istraživanja o participaciji u kriminalnoj karijeri korisna su jer pokazuju relativnu veličinu populacije prijestupnika u različitim demografskim grupama, kao i u različitim vremenskim razdobljima, što je korisno za mjerenje ukupnog kriminaliteta, udjela populacije koji sudjeluje u kriminalitetu, kreiranje uzoraka u istraživanjima i naposljetku, kreiranje metoda prevencije i intervencije.

Izučavanja u području duljine kriminalne karijere imaju vrlo veliki značaj za kreiranje socijalne politike. Činjenica da donositelji odluka imaju najmanje informacija o operativno najvažnijim dimenzijama – frekventnost činjenja kaznenih djela i preostalo vrijeme koje će se provesti čineći kaznena djela, govori u prilog tome da koncept kriminalne karijere nije dobro prepoznat u praksi. Kazneni sustavi koji funkcioniraju na temelju „tri prekršaja“ polaze od pretpostavke da će počinitelji nastaviti činiti kaznena djela ukoliko nisu zatvarani, zbog čega osuda dužeg trajanja slijedi nakon 3 prekršaja (Piquero i sur., 2007). Ukoliko počinitelji imaju kratke kriminalne karijere, principi zatvaranja poput zakona „tri prekršaja“ nemaju svrhu i predstavljaju loše trošenje resursa, budući da bi njihove kriminalne karijere u trenutku zatvaranja već mogle biti

blizu svom kraju. Osim toga, informacije vezane za kraće ili dulje kriminalne karijere mogu poslužiti za utvrđivanje koji čimbenici utječu na duljinu kriminalne karijere, a koji mogu utjecati na njeno eventualno skraćivanje, što u konačnici može poslužiti u vidu kreiranja preventivne prakse (Blumstein i sur., 1986). Nadalje, kazne zatvora u duljem trajanju bazirane su na pretpostavci da bi ti počinitelji, kada ih se ne bi izdvojilo iz društva, nastavili s činjenjem kaznenih djela kroz duži period. Smatra se da je zatvaranje efektivno jedino tijekom aktivne kriminalne karijere, zbog čega je procjena rezidualne karijere, tj. duljine preostale kriminalne karijere nekog počinitelja vrlo bitna kako bi se fokus kažnjavanja preusmjerio na one kojima je preostala očekivana kriminalna karijera najdulja, a kako bi se istovremeno moglo izbjeći sankcioniranje onih kojima bi kriminalna karijera završila i da nije došlo do zatvaranja (Blumstein i sur., 1982, prema Piquero i sur., 2007). Budući da je zatvorska kazna itekako korištena sankcija, time bi se maksimizirali njeni benefiti i potencijalno isključile situacije kada ta kazna ne postiže svrhu, tako da ova dimenzija direktno utječe na zatvaranje i donošenje odluka o osudama u situaciji kad se one često donose na temelju pretpostavke umjesto empirijskog znanja.

Istraživanja o frekvenciji značajna su upravo zato jer je vrlo malo poznato o tome kako se frekvencija činjenja kaznenih djela mijenja kroz nečiju aktivnu kriminalnu karijeru. Iako istraživanja pokazuju da učestalost činjenja kaznenih djela opada kroz vrijeme, ta istraživanja najčešće ne isključuju osobe u procesu završavanja kriminalne karijere, zbog čega se rezultati mogu iskriviti i pokazati drugačije vrijednosti u kombinaciji onih kojih smanjuju učestalost činjenja kaznenih djela i onih koji odustaju od aktivnog činjenja kaznenih djela (Piquero i sur., 2007).

Istraživanja vezana za težinu počinjenih kaznenih djela, točnije za specijalizaciju bitna su zbog kreiranja politike djelovanja (Farrington i sur., 1988, prema Piquero i sur., 2007) jer kada bi istraživanja davala podatke o postojanju specijalizacije za određena kaznena djela ili tipove počinitelja, te bi se informacije mogle iskoristiti za predikciju u kojem se smjeru nastavljaju budući prekršaji te pomoći u raznim područjima, kao što je određivanje sankcije.

Isto tako, budući da selektivno zatvaranje polazi od ideje da je za većinu kaznenih djela odgovorna manja skupina koju je moguće identificirati, strategije u ovom području koristile bi za dva važna područja: 1. reduciranje kriminaliteta kroz odvajanje visokorizičnih počinitelja, i 2. reduciranje prenapučenosti u zatvorima kroz usmjeravanje zatvaranja samo na visokorizične počinitelje (Decker i Salert, 1986).

Prilikom interpretacije rezultata istraživanja, potrebno je biti oprezan u generalizaciji otkrića o dimenzijama kriminalne karijere, posebice zato jer ispitanici nerijetko dolaze iz različitih socijalnih i političkih okruženja, a bitna je i razlika u vremenu budući da su longitudinalna istraživanja rađena u drugačijem vremenskom periodu (Zara i Farrington, 2010).

4. DUGOROČNA KRIMINALNA KARIJERA I REZIDUALNA KRIMINALNA KARIJERA

Pojam dugoročne kriminalne karijere neizostavno uključuje i pojam recidivizma, tj. ponovnog činjenja kaznenih djela, a dugoročna kriminalna karijera određuje se mjereći vrijeme između prvog i zadnjeg kaznenog djela. Međutim, u tim pojmovima ipak postoje velike razlike na način da mjerenje trajanja opisuje *koliko dugo* traje nečija kriminalna karijera, dok recidivizam opisuje *broj osoba koje su ponovno počinile* kaznena djela.

Moffit (1993) je u svojem radu opisala skupinu počinitelja koju je nazvala „*life-course persisters*“, referirajući se na manju grupu počinitelja koja čini kaznena djela u svakoj razvojnoj fazi svog života. Istaknula je da se ovi počinitelji razlikuju po osobinama kao što su poremećaji osobnosti i kognitivni deficiti, neadekvatnim socijalnim vještinama, lošim uspjehom u školi, problemima s mentalnim zdravljem, manjkom kapaciteta za kreiranje bliskih odnosa, neadekvatnom samokontrolom i niskom inteligencijom. U njihovom je opisu istaknula da se te karakteristike javljaju rano u životu, uobičajeno između 7. i 12. godine života te razvijaju kroz adolescenciju. U periodu razvoja, ovi počinitelji ispadaju iz procesa obrazovanja, rano postanu roditelji, imaju problema s nezaposlenošću, konzumacijom droga i alkohola te nastavkom kriminalnih aktivnosti (Moffit, 1993). Međutim, Sampson i Laub (2003) su u svojem radu istaknuli da u njihovim intervjuima nije pronađena nikakva razlika između karakteristika u djetinjstvu kod onih koji ustraju u činjenju kaznenih djela u odnosu na one koji su završili svoje kriminalne karijere, a oni koji su iskazivali karakteristike koje se ističu za „*life course persistant*“ skupinu su bili ujedno i oni koji su prekidali svoje kriminalne karijere.

Mjerenja duljine kriminalne karijere su vrlo teška budući da takva istraživanja zahtijevaju praćenje osoba do kraja njihovog života, što je tehnički vrlo teško izvedivo. U stvarnosti, longitudinalna istraživanja traju oko 20 godina, vrlo rijetko dulje, što zapravo ograničava razumijevanje upravo onih najdugoročnijih kriminalnih karijera i sprječava obuhvaćanje cijele rezidualne karijere nekog počinitelja (Kyvsgaard, 2004). Također, dugoročne kriminalne karijere mogle bi se mjeriti i retrospektivnim proučavanjem službenih podataka, no takve studije zasad ne postoje.

Iako istraživanja govore u prilog tome da je rani početak dobar prediktor dugoročne kriminalne karijere, postoji mogućnost da je logično objašnjenje u tome da su ti pojedinci jednostavno mlađi zbog čega im kriminalna karijera traje dulje jer su dulje i opservirani, a

da rani početak nije indikator nekih ozbiljnijih kriminalnih tendencija, nego da je trajanje zapravo u vezi s dobi u trenutku počinjenja zadnjeg kaznenog djela, a ne prvog (Kyvsgaard, 2004). Budući da smo dosad prikazali da prevalencija činjenja kaznenih djela opada s godinama, postavlja se pitanje je li zaista točno da se godine odražavaju na činjenje kaznenih djela, ili je frekventnije činjenje kaznenih djela ono koje oblikuje distribuciju po dobi na način da djeluje kao da činjenje kaznenih djela opada s godinama (Kyvsgaard, 2004).

Jedno od prvih istraživanja usmjerenih na proučavanje dobi i kriminalnog ponašanja, uključujući i vrijeme završetka kriminalne karijere proveli su Sheldon i Eleanor Glueck (1943, prema Laub i Sampson, 2003). Glueckovi su imali teoriju da je ideja sazrijevanja ključna u prekidanju s činjenjem kaznenih djela te su tvrdili da „fizičke i mentalne promjene koje ulaze u prirodni proces sazrijevanja pružaju glavno objašnjenje poboljšanja u ponašanju s prolaskom godina“ (Glueck i Glueck, 1974, prema Laub i Sampson, 2003) čime su zapravo isključili sve okolinske čimbenike te su smatrali da je proces odustajanja od činjenja kaznenih djela očekivan i normativan, osim u slučaju nekih težih deficita. U 15 godina istraživanja na uzorku od 510 muškaraca, otkrili su da je postotak ponovno uhićenih pao sa 71% u prvih 5 godina istraživanja na 57% u posljednjih pet godina istraživanja. Farringtonova longitudinalna studija u Londonu ističe se svojim duljim trajanjem, gdje su, počevši od 10.-e godine, istraživači pratili sudionike narednih 30 godina (Farrington, Lamber, West, 1998; prema Kyvsgaard, 2004). Kao metode prikupljanja podataka, koristili su se intervjui sa sudionicima, odvojeni intervjui sa svakim roditeljem, obiteljska pozadina procijenjena od strane socijalnih radnika, a korišteni su i školski izvještaji te praćenje napretka u obrazovnom sustavu. U ovoj grupi, najčešće doba prve osude bilo je između 13. i 14. godine, a 80% onih koji su počinili neko kazneno djelo, počinili su ga prije 18. godine (Jones, 2008).

Danska longitudinalna studija je istraživanje koje je obuhvaćalo ukupno 333 742 osobe, tj. 1/15 ukupnog danskog stanovništva, a započelo je 1.1.1979. godine i završilo 31.12.1991. godine. Informacije koje su se koristile bile su izvučene iz 2 registra – registar o zaposlenju (jer informacije o zaposlenju daju dobar prikaz socijalnih okolnosti) i registar o statistici kriminaliteta. Prilikom mjerenja trajanja kriminalne karijere, izvučeno je 5331 osoba koje su počinile kazneno djelo prije početka studije, a jedna trećina (1/3) je bila i dalje kriminalno aktivna 1986. godine, tj. nakon prvih 7 godina. U posljednje dvije godine provođenja istraživanja se pokazalo da je jedna petina (1/5) osoba koja je počinila prvo

kazneno djelo prije 25.-e godine i dalje bila aktivna u tom trenutku, što daje naslutiti da su ti počinitelji ostali aktivni i nakon završetka istraživanja, čime se dodatno naglašava problem vremenske ograničenosti prilikom mjerenja ovako kompleksnog čimbenika (Kyvsgaard, 2004). U toj istoj studiji, 43% počinitelja bilo je registrirano za više od jednog kaznenog djela, što je potrebno interpretirati kao minimalan broj jer je moguće da su neki počinitelji koji su u kategoriji počinjenja samo jednog kaznenog djela ustvari recidivisti. Međutim, taj je uzorak od 43% bio odgovoran za 86% počinjenih kaznenih djela ukupnog uzorka, što znači da je, ukoliko se isključe prva kaznena djela i jednokratni počinitelji, čak 75% kaznenih djela u uzorku recidivističko, dakle $\frac{3}{4}$ kaznenih djela u Danskoj je rezultat recidivizma (Kyvsgaard, 2004).

Pojam „*rezidualna karijera*“ (*Residual Career Length, ili RCL*) označava predikciju trajanja preostalog vremena do kraja kriminalne karijere (Doležal, 2009). Kroz brojne provedene studije izneseni su brojni zaključci o pretpostavljenoj duljini trajanja, između toga i da je procijenjena duljina kriminalne karijere prijestupnika između 5 i 15 godina (Greenberg, 1975, prema Piquero i sur., 2007). Piquero i sur. (2007) naglašavaju da je rezidualna karijera određena u očekivanom trajanju od 10 godina za osobe koje čine prekršaje te su još uvijek kriminalno aktivni u svojim tridesetima, a dulja od deset godina za one koji su svoju kriminalnu karijeru započeli prije 18.-e godine. Blumstein i sur. (1982, prema Piquero i sur., 2007) su utvrdili da većina kriminalnih karijera traje 5 godina, a prema Spelmanovoj (1994, prema Piquero i sur., 2007) analizi podataka iz Rand Inmate Survey, većina kriminalnih karijera traje između 6 i 7 godina. Zanimljiva je i posljednja kategorija koja opisuje da osobe koje su još uvijek kriminalno aktivne u svojim 30-ima imaju najdulje rezidualne karijere, dok se već kod onih počinitelja u 40-ima njihove rezidualne karijere pokazuju znatno kraćima (Blumstein i sur., 1982).

Iscrpnu studiju o duljini kriminalne karijere proveli su Blumstein, Cohen i Hsieh (1982, prema Piquero i sur., 2007) koristeći službene podatke o uhićenjima, a zaključak do kojeg su došli bio je da počinitelji iz uzorka uhićenih osoba imaju relativno kratke kriminalne karijere, u prosjeku otprilike 5 godina za počinitelje koji su aktivno činili prekršaje u djetinjstvu i adolescenciji. Piquero i sur. (2007) su proveli istraživanje na podacima iz CSDD (Cambridge Study in Delinquent Development) na uzorku od 109 muškaraca koji su bili osuđeni za dva ili više kaznenih djela prateći period od 30 godina. Budući da su dostupni podaci mjerili samo do 40. godine, podaci ne mogu biti sasvim potpuni jer nedostaju informacije o počiniteljima koji su činili kaznena djela nakon tog

perioda. Upravo zbog toga, rezultati su prezentirani samo do 35. godine polazeći od ideje da ukoliko postoji period od 5 godina kada nije počinjeno niti jedno kazneno djelo, mala je vjerojatnost da će osoba nakon toga počiniti novo kazneno djelo te se u tom slučaju prekid aktivnosti do 35. godine može smatrati krajem nečije kriminalne karijere. Rezultati su pokazali da su mnoge karijere kratke i da je 40% ispitanika imalo kriminalnu karijeru kraću od 2 godine, a 9% ispitanika imalo je kriminalnu karijeru dulju od 20 godina. Prosječna duljina kriminalne karijere na ovom uzorku bila je 10 godina. Također se pokazalo da su oni koji su započeli s činjenjem kaznenih djela u periodu od 10. do 16. godine imali najdulje kriminalne karijere - u trajanju od 11 do 13 godina. Dulje kriminalne karijere imali su i oni počinitelji koji su barem jednom u životu bili u zatvoru (što je očekivano budući je riječ o počiniteljima koji akumuliraju kaznena djela), kao i počinitelji nasilnih kaznenih djela koji su u prosjeku imali 5 godina dulju kriminalnu karijeru od počinitelja koji nisu bili osuđeni za nasilna kaznena djela (Piquero i sur., 2007).

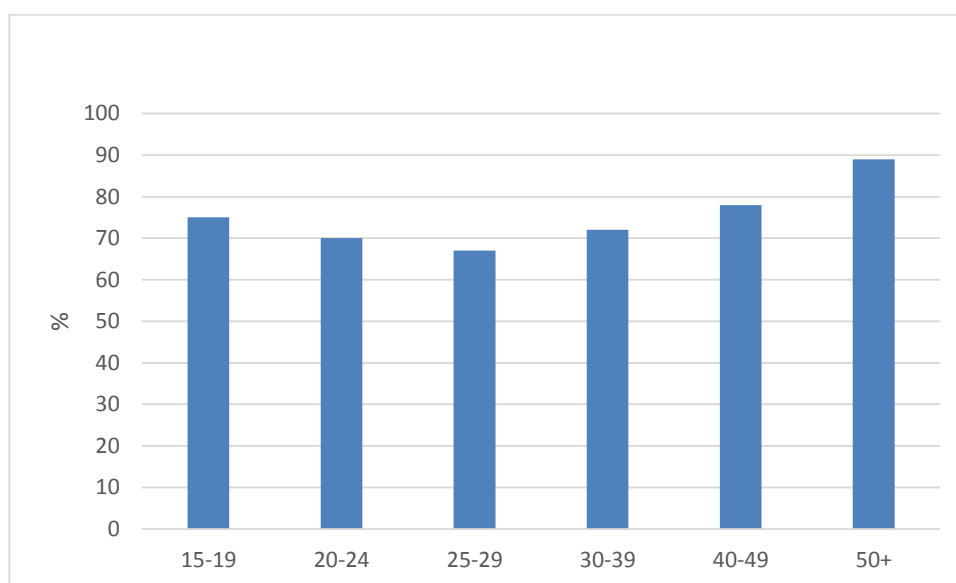
Znanje o duljini kriminalne karijere i njenom trajanju pruža informacije o jednoj od ključnih dimenzija koja je istovremeno snažno povezana i s ostalim dimenzijama. S obzirom da rezultati naglašavaju da su kriminalne karijere češće kraće nego dulje, bitno je tu činjenicu uzeti u obzir prilikom kreiranja i određivanja mjera intervencije i sankcija kako bi usmjerili intervencije prema završavanju kriminalne karijere.

5. ODUSTAJANJE OD KRIMINALNIH AKTIVNOSTI I TERMINACIJA KRIMINALNE KARIJERE

Završetak kriminalne karijere opisuje se kao trenutak kada osoba počini svoje posljednje kazneno djelo ili „dugotrajna odsutnost kriminaliteta kod osobe koja je prethodno bila aktivno uključena u ustrajno činjenje kaznenih djela“ (Maruna, 2001; prema Piquero, 2004), a metodološki je vrlo teško pratiti takav pojam zbog čega postoji još manje istraživanja na ovom području. Maltz (1984) te Schmidt i Witte (1988) su istaknuli da apsolutni prekid kriminalne karijere ne postoji te da će svi počinitelji recidivirati ukoliko su promatrani dovoljno dugo (Bushway, Brame i Paternoster, 2004). S obzirom da prekid kriminalne karijere ne nastupa naglo nego je riječ o dinamičnom procesu koji ima svoje intermitentne faze, pauze, periode neodlučnosti i ambivalencije (Laws i Ward, 2011), u kriminalnoj karijeri postoje dva termina kojima se opisuje prekid kriminalne karijere – „termination“, koji označava potpuni kraj ili prekid nečije kriminalne karijere i „desistance“, koji označava proces odustajanja o činjenja kaznenih djela (Doležal, 2009). Međutim, u stručnoj literaturi se pojam „desistance“ nerijetko definira kao „završetak perioda uključenosti u činjenje kaznenih djela“ i odnosi se na trajni prestanak činjenja kaznenih djela (Farral i Calverley, 2006).

U Danskoj longitudinalnoj studiji, završetak se opisuje kao izostanak činjenja kaznenih djela u posljednjih 5 godina, budući da su istraživanja pokazala da ukoliko osoba ne počini kaznena djela u periodu od 5 godina, vrlo vjerojatno ih neće činiti ni nakon tog perioda (Hood i Sparks, 1970; prema Kyvsgaard, 2004). Čak 60% počinitelja prekida s činjenjem kaznenih djela nakon prve osude, a od onih koji nastave s činjenjem kaznenih djela, čak 50% prekine s činjenjem kaznenih djela nakon druge osude. Ta brojka nastavlja opadati sa svakom slijedećom osudom, no stabilizira se nakon desete osude te samo 20% počinitelja prestane s činjenjem kaznenih djela nakon više od 10 osuda (Kyvsgaard, 2004). S obzirom da se pokazalo da mlađi počinitelji imaju veći rizik za nastavkom činjenja kaznenih djela, moglo bi se očekivati da je vjerojatnost završavanja kriminalne karijere u tom periodu najmanja. Međutim, istraživanje koje je provela Kyvsgaard (2004) pokazalo je da je broj onih koji odustaju od činjenja kaznenih djela najniži u dobi od 25 do 28 godina, a najviši iznad 50 godina (vidljivo u tablici 2.). Prema Moffit (1993), veliki broj počinitelja prekine s činjenjem kaznenih djela nakon jednog ili dva počinjena kaznena djela u adolescenciji, a ona ih naziva „adolescence-limited“ počiniteljima.

Tablica 2. Stope terminacije kriminalne karijere specifične za različite dobne skupine

(Kyvsgaard, 2004)

Prilikom nastojanja ispitivanja povezanosti između spola i završavanja kriminalne karijere, švedska studija pokazala je da je recidivizam u početku kriminalne karijere veći među muškarcima, dok je nakon druge osude recidivizam kod oba spola jednak, što govori u prilog tome da skupina žena koja nastavlja svoju kriminalnu karijeru zapravo nema drugačiju stopu opadanja od muškaraca (Andersson, 1989; prema Kyvsgaard, 2004). Međutim, Danska longitudinalna studija pokazala je da bez obzira na dob, stopa opadanja od činjenja kaznenih djela je uvijek viša kod žena u odnosu na muškarce. Flood-Page i sur. (2001, prema McIvor, Murray, Jamieson, 2004) su otkrili da iako je stopa činjenja kaznenih djela mjerena samoiskazom kod djevojčica i dječaka u dobi od 12-13 godina bila jednaka, pokazalo se da je vrhunac kriminalne karijere kod djevojčica bio oko 14. godine, a kod dječaka u 18. godini. Isto tako, McIvor i sur. (2004) su u svojem istraživanju primijetili da je kod djevojčica činjenje kaznenih djela prestajalo oko 14. i 15. godine, dok je kod dječaka u tom periodu postajalo ozbiljnije. Nadalje, većina istraživanja o kriminalnoj karijeri uspoređuju uglavnom nasilna kaznena djela, a prema Steffensmeiru i Allanu (1996, prema Doležal, Mikšaj-Todorović, Butorac, 2015), razlike u spolu pokazuju da će žene znatno manje činiti nasilna kaznena djela ili će znatno ranije prestati činiti nasilna kaznena djela, što ponovno govori u prilog tome da se rezultati istraživanja o kriminalnoj karijeri ne mogu olako usporediti za oba spola.

Za prestanak činjenja kaznenih djela ne mora nužno postojati neki vanjski čimbenik ili prekretnica u životu tog počinitelja. Često se zanemaruje postojanje individualne

motivacije za prestankom činenja kaznenih djela (Farral i Calvelrey, 2006). Burnett (1992, prema Farral i Calvelrey, 2006) i Farrall (2002, prema Farral i Calvelrey, 2006) su pokazali da su počinitelji koji su željeli prestati s činjenjem kaznenih djela i koji su osjećali da to mogu imali veću vjerojatnost odustajanja od činenja kaznenih djela od onih koji nisu bili sigurni u to žele li prestati s činjenjem kaznenih djela. Još je jedno istraživanje koje su proveli Laub i sur. (1998, prema Bushway, Brame i Paternoster, 2004) pratilo grupu adolescenata do njihove 30. godine, a uspjeli su identificirati 2 putanje koje se približavaju prekidanju činenja kaznenih djela – jedna oko 20. godine, a druga oko 30. godine. Njihov su analize pokazale da je brak imao veliki utjecaj na one koji su prekidali svoje kriminalne karijere oko 30. godine, ali ne i na one koji su ih prekidali do 20. godine.

Vežano za status zaposlenja, ekonomske analize daju naslutiti da je broj ekonomskih alternativa koje su dostupne počinitelju vrlo bitan čimbenik u nastavku ili prekidanju kriminalne karijere (Phillips i Votey, 1987, prema Kyvsgaard, 2004), tj. da će počinitelji boljeg ekonomskog stanja češće odustajati od činenja kaznenih djela. Počinitelji sa stalnim i sigurnim zaposlenjem će vjerojatnije prestati s činjenjem kaznenih djela od osoba koje su povremeno zaposlene ili kronično nezaposlene, koji imaju najnižu vjerojatnost prestanka sa svojom kriminalnom karijerom. Sampson i Laub (1993, prema Sampson i Laub, 2003) su utvrdili da postoji povezanost između stabilnosti zaposlenja i procesa odustajanja od činenja kaznenih djela, a u sličnoj analizi, ali kvalitativnog tipa, Shover (1996, prema Sampson i Laub, 2003) je utvrdio da je stjecanje stabilnog zaposlenja važan čimbenik u životima osoba koje odustaju od činenja kaznenih djela. Međutim, taj je čimbenik često u vezi sa zatvorskom kaznom. Zatvaranje ima negativan efekt na kasnije mogućnosti zaposlenja, što u konačnici ima povezanosti sa kontinuiranom uključenosti u kriminalne aktivnosti (Sampson i Laub, 1993, prema Sampson i Laub, 2003), stoga je bitno naglasiti da i pravni sustav i kaznenopravne sankcije, posebno kazna zatvora, utječu na recidivizam i terminaciju nečije kriminalne karijere.

Utjecaj različitih vrsta sankcija pokazao se značajnim još od perioda maloljetničke delinkvencije, pa su tako Tracy i Kempf-Leonard (1996, prema Farral i sur, 2011) u svojem istraživanju otkrili da su mladići koji su bili upućeni u neku vrstu odgojne ustanove imali veću vjerojatnost nastavka činenja kaznenih djela u odraslosti u odnosu na one koji nisu. Međutim, istovremeno je značajno otkriće da su oni koji su rano bili uključeni u neki oblik probacije imali znatno kraće kriminalne karijere od onih kojima je ta intervencija došla kasnije u životu, no ti se rezultati nisu odnosili na ženski spol.

Komparativna studija koju su proveli Huizinga i sur (2003, prema Farral i sur, 2011) nastojala je usporediti rezultate dviju longitudinalnih studija u Njemačkoj i SAD-u te su otkrili da su uhićenja i sankcije imali vrlo minimalan učinak na činjenje kaznenih djela, rezultirajući upravo kontraproduktivno - najčešće s održavanjem postojećeg ponašanja ili povećanjem postojeće razine činjenja kaznenih djela, a povećanja su bila vjerojatnija ako su pojedinci dobivali teže sankcije, što je svakako informacija koju je potrebno promotriti kao temelj za daljnja proučavanja.

Kao što se već moglo uočiti, postoji specifičan problem u mjerenju odustajanja od činjenja kaznenih djela u obliku termina „*false desistance*“ (Barnett i sur. 1986; Greenberg, 1991; prema Bushway, Brame i Paternoster, 2004) ili „*temporary desistance*“ (Tunnell, 1992; prema Piquero, 2004). U suštini, radi se o pogrešci prilikom klasifikacije zbog ograničenog trajanja longitudinalnog istraživanja ili dostupnih podataka na način da se počinitelji koji ne završavaju s kriminalnom karijerom stave u kategoriju onih koji završavaju jer ne postoji mogućnost promatranja njihove buduće kriminalne aktivnosti. Istraživanja traju određeni niz godina, a pravi bi prikaz trajanja nečije kriminalne karijere i njenog završetka mogao biti moguć samo ako bi se počinitelje pratilo do trenutka njihove smrti (Sampson i Laub, 2003).

Izuzev toga, kriminolozi ujedno dovode u pitanje i koja nova znanja možemo steći ukoliko se u promatranjima i istraživanjima fokusiramo na ideju terminacije, tj apsolutnog prekida činjenja kaznenih djela, umjesto na proces odustajanja od činjenja kaznenih djela (Bushway i sur. 2001; Sampson i Laub, 2001; Maruna, 2001; prema Bushway, Brame i Paternoster, 2004). Sama terminacija nam ne može dati puno informacija izuzev one o trajanju kriminalne karijere, stoga je bitno izučavati proces. Upravo zbog toga, ovi znanstvenici predlažu opisivanje procesa u kojemu se činjenje kaznenih djela mijenja kroz vrijeme na razinu koja je bliska nuli. Uobičajeno, to se radi mjereći kriminalnu putanju i sklonost činjenju kaznenih djela kroz životni vijek, prateći specifično osobe koje su pokazale promjene u svojoj učestalosti činjenja kaznenih djela kroz vrijeme te došli do razine bliske nuli (Bushway, Brame i Paternoster, 2004).

6. PROCJENA I PREDIKCIJA DUGOROČNE KRIMINALNE KARIJERE

Kriminalna karijera može imati vrlo različita trajanja, a jedno od važnih pitanja u području izučavanja kriminalne karijere odnosi se na procjenu dugoročne kriminalne karijere. Istovremeno, to područje povlači mnogo pitanja – koliko dugo kriminalne karijere traju, razlikuju li se za neke tipove kaznenih djela, postoji li mogućnost kreiranja procjene kriminalne karijere na temelju longitudinalnih istraživanja, koliko je očekivana duljina rezidualne kriminalne karijere i koji je utjecaj neke intervencije (poput zatvaranja) na nečiju rezidualnu karijeru (Piquero i sur., 2007), a sva ta pitanja vode prema najbitnijem – možemo li procijeniti očekivanu duljinu nečije preostale kriminalne karijere.

Moore (1986) ističe slijedeći niz pravila i karakteristika prediktivnih metoda koje ispunjavaju praktičnu svrhu i polučuju najveću redukciju u činjenju kaznenih djela:

1.) *Fokus na prediktivnom testu* označava da je potrebno usmjeriti fokus na ponašanje koje se nastoji predvidjeti i distinkciju populacije koja je izdvojena. U retributivnom smislu, vrijednom se smatra ideja da se izdvoje opasniji počinitelji koji čine teška kaznena djela i ne pokazuju žaljenje te se sankcioniraju posebnim kaznama. Iz utilitarističkog pravca, ovaj je princip koristan jer izolira najopasnije počinitelje koji čine 5-10% ukupne populacije počinitelja, čime razdvaja prijestupnike koji zapravo nisu u tim parametrima.

2.) *Točnost prediktivnog testa* je također jedan od važnih čimbenika. U opisivanju točnosti, postoje dva načina gledanja na krajnje rezultate. Prvi način opisuje da se predviđaju počinitelji koji će nastavljati činiti kaznena djela u budućnosti te ponašanje počinitelja u konačnici opisuje jesu li predviđanja bila točna ili pogrešna. Drugi način opisuje da se predikcija radi na temelju toga ima li pojedinac određene karakteristike koje ga stavljaju u grupu s počiniteljima koji su kriminalno aktivni. Prema tom načinu, stvarno ponašanje pojedinca nije relevantno nego se oni smatraju opasnima već ako imaju određene karakteristike. Ovaj je čimbenik posebno važan jer minimizira oštro kažnjavanje osoba koje nisu opasne, a istovremeno i ekonomično utječe na raspodjelu sredstava u redukciji kriminaliteta (Moore, 1986).

3.) *Temelji za prediktivna pravila* su također vrlo bitan čimbenik budući da sve vrste predikcija moraju proizlaziti iz razumijevanja individualne osobe (Morris i Miller, 1985,

prema Moore, 1986) te statističkim i kliničkim temeljima, kao i anamnestičkim predikcijama.

4.) *Karakteristike koje se koriste za kreiranje predikcija* su bitne zbog kreiranja varijabli koje se koriste u predikciji. Iako je odabir varijabli često predmet diskusija, postoje neke varijable za koje postoji univerzalno slaganje da su bitne i prediktivne za dugoročnu kriminalnu karijeru, poput ozbiljnosti trenutnog kaznenog djela (Morris, 1974; Von Hirsch, 1976, Blumstein i sur., 1983; prema Moore, 1986). Također, postoji i univerzalno slaganje oko toga koje bi varijable trebale biti isključene, a odnose se na grupe koje su ustavom zaštićene poput religijskih skupina, političkih organizacija i skupina koje su povijesno bile izlagane diskriminaciji. U ovoj kategoriji javlja se i diskusija o tome trebaju li prediktivni testovi biti ograničeni na osude ili se mogu koristiti i optužnice i uhićenja. Naravno da je uzorak počinitelja znatno širi od osuđenih zatvorenika, no počinitelji koji su zatvoreni su ujedno jedini na koje se zakonski može djelovati. Korištenje podataka o maloljetničkom kriminalitetu je također upitno, budući da predstavlja dio nečije kriminalne karijere, ali se ujedno i gledaju kao kaznena djela koja su manje indikativna o karakteru počinitelja. Harvardski projekt (Moore i sur., 1983, prema Moore, 1986) ističe da maloljetnički podaci trebaju biti uključeni ukoliko je osoba počinila novo kazneno djelo brzo nakon prelaska iz maloljetničkog sustava.

5.) *Potporna prediktivnim metodama* je bitna u kontekstu da se prediktivne metode podržavaju od strane suda, legislative, stručnjaka, administracije i slično (Moore, 1986) koriste na jednake načine i povezuju znanja i tehničku ekspertizu.

6.1. ČIMBENICI I KORELATI ZA PREDIKCIJU KRIMINALNE KARIJERE

Zbog kompleksnosti kriminalnog ponašanja i činjenice da osoba može različito reagirati na razne životne događaje, ovaj se pojam ne može svesti na kvantitativne metode, stoga su istraživanja usmjerena na prediktivne čimbenike vrlo rijetka (Merlone i sur, 2016, Piquero i sur, 2003). U većini slučajeva, riječ je o traženju čimbenika koji su se pokazali korelirajućima s dugoročnom kriminalnom karijerom u više istraživanja, uz uzimanje u obzir potencijalne medijatore i okolinske čimbenike koji su mogli utjecati na kriminalnu aktivnost.

U ideji predikcije kriminalne karijere, važno mjesto zauzima teorijski pristup koji se naziva „razvojna kriminologija životnog vijeka“ te opisuje na koji način neki događaji u životu oblikuju nečije životne faze i puteve (Doležal, 2009). Ovaj se pristup javio 90-tih godina, kada su kriminolozi pokušavali ukazati na važnost longitudinalnih istraživanja bazirajući se na tri važna područja – razvoj antisocijalnog ponašanja, utjecaj rizičnih i zaštitnih čimbenika na različite dobi te utjecaj životnih događaja na razvojni ciklus kriminalne karijere (Farrington, 2006; prema Carkin i Tracy, 2017).

Kao jedan od prvih čimbenika, smatra se da *maloljetničke sudske odredbe* usmjerene zatvaranju maloljetnika stvaraju recidivizam jer ne odgovaraju na njihove specifične potrebe (Lambie i Randell, 2013, prema Carkin i Tracy, 2017). Sukladno tome, Fabelo i sur. (2015, prema Carkin i Tracy, 2017) su iznijeli dokaze da teže kazne, posebno one usmjerene institucionaliziranju, mogu imati kriminogeni efekt te značajno odskakuju od cilja smanjenja stope recidivizma. Thomas i sur. (2014, prema Carkin i Tracy, 2017) ispitivali su prediktivnost ranog kontakta s maloljetničkim pravim sustavom i intelektualnog funkcioniranja među nasilnim i kroničnim odraslim počiniteljima. Pokazalo se da je kod počinitelja s ranijim kontaktom postojala veća vjerojatnost za uhićenje za nasilna kaznena djela u odrasloj dobi.

Prilikom korištenja prediktora, opće je prihvaćeno vjerovanje da je *prijašnja kriminalna povijest* najbolji prediktor budućeg kriminalnog ponašanja, a istraživanja su pokazala da su to ujedno i indikatori za kršenje uvjetnog otpusta, ponovno uhićenje, osudu i zatvaranje (Palmer i Carlson, 1976, Gottfredson i Taylor, 1986, prema Blumstein i sur. 1986). Smith i Gartin (1989, prema Piquero i sur, 2003) proučavali su utjecaj prijašnjih uhićenja na duljinu kriminalne karijere te utvrdili da je u uzorku počinitelja koji je ostao

kriminalno aktivan nakon određenog kontakta s policijom, svako slijedeće uhićenje produživalo kriminalnu karijeru. Cernkovich i Giordano (2001, prema Piquero, 2003) proučavali su stabilnost i promjene u antisocijalnom ponašanju te također utvrdili da je prethodna kriminalna povijest bila značajan prediktor.

Rani početak kriminalne karijere, poznat pod nazivom „*early onset*“ definiran je kao „ponavljajuće uključivanje u kriminalitet tokom petogodišnjeg perioda unutar raspona godina između 10. i 14. godine“ (Savage, 2009). Povezanost dugoročne kriminalne karijere i ranog početka pokazala se značajnom u raznim istraživanjima (Fergusson, Horwood, & Nagin, 2000; Tibbetts & Piquero, 1999, prema Savage, 2009; Moffitt, 1993). Moffitt (1993) je naglasila grupu *life-course-persistent* prijestupnika koji započinju svoje kriminalne karijere vrlo rano, nastavljaju u odrasloj dobi te učestalo čine ozbiljna kaznena djela. Glueckovi (Piquero i sur, 2003) su također proučavali dob početka, trajanje i završavanje kriminalne karijere te utvrdili da je rani početak povezan s dugotrajnom kriminalnom karijerom. Danska longitudinalna studija pokazala je da su bihevioralni problemi u djetinjstvu prediktivni za recidivizam te da su oni koji čine prvo kazneno djelo između 15.-e i 17.-e godine u 65% slučajeva biti registrirani za nova kaznena djela do 27. godine, u odnosu na adolescente koji nisu činili kaznena djela prije 17. godine, kojih je samo 15% bilo registrirano za činjenje kaznenih djela (Kvysgaard, 2004). Isto tako, rani početak je prediktivan i za frekventnost činjenja kaznenih djela – oni koji naprave svoj prvi prijestup između 10. i 13. godine čine u prosjeku 8.1 kazneno djelo do svoje 32. godine, dok oni koji čine prvo kazneno djelo između 17. i 20. godine u prosjeku čine 2.4 kaznena djela u istom vremenskom periodu. Dob početka činjenja kaznenih djela bitna je i za trajanje, budući da je Farrington (1992; prema Kvysgaard, 2004) u svojoj longitudinalnoj Cambridge studiji u Londonu utvrdio da oni koji počinju s činjenjem kaznenih djela između 10 i 13 godina u prosjeku ostaju kriminalno aktivni 10 godina, oni koji počine prvo kazneno djelo između 14. i 16. godine obično ostaju aktivni oko 8 godina, dok je trajanje kriminalne karijere za one koji počine prvo kazneno djelo od 17. do 20. godine u prosjeku kraće od 3 godine.

Izuzev toga, pronađena je i druga povezanost s *dobi*, a odnosi se na starenje i češće prekidanje kriminalne karijere s dobi (Piquero i sur, 2003; Merlone i sur, 2016). Dob se često istražuje u kontekstu uvjetnog otpusta, a istraživanja pokazuju da stariji počinitelji pokazuju veći uspjeh uvjetnog otpusta i manji recidivizam (Brown, 1978; Schmidt i Witte, 1979, prema Blumstein i sur., 1986). Carkin i Tracy (2017) su u svojem istraživanju

nastojali predvidjeti odrasle počinitelje i broj njihovih osuda do 27. godine na temelju podataka o maloljetnicima, oslanjajući se na 4 važna aspekta – vrijeme počinjenja kaznenog djela, težinu, prisutnost suučesništva, te policijske i sudske odredbe. Rezultati su pokazali da je specifičnost prva četiri počinjena kaznena djela bila važan prediktor za kaznena djela u odraslosti. Vezano za prvu osudu, pojedinci niskog socioekonomskog statusa imali su značajno veću vjerojatnost nastavka svoje kriminalne karijere u odraslosti. Također, važni rezultati proizašli su iz proučavanja načina na koji pravni sustav tretira maloljetnike. Pokazalo se da su maloljetnici koji dobiju neku vrstu sankcije (osim kazne zatvora) imali manju vjerojatnost činjenja kaznenih djela u odraslosti (Carkin i Tracy, 2017).

Eysenck (1987, prema Jones, 2008) je proučavao *tipove ličnosti* te istaknuo da će oni koji su najizloženiji mogućnosti činjenja kriminalnih aktivnosti vjerojatno biti visoko na dimenziji ekstraverzije (tražeći uzbuđenje) i neuroticizma, no kroz daljnja istraživanja pokazalo se da je povezanost tih varijabli s činjenjem kriminaliteta vrlo mala.

Jones (2008) je istaknuo neke rizične čimbenike za kriminal, smatrajući da uz pomoć njih možemo identificirati rizične skupine. Prva od njih su *individualne kognitivne sposobnosti*, ali polazeći od toga da postoji više vrsta inteligencije te aludirajući na neverbalno rezoniranje. Od 27 istraživanja koje je proveo Hogan (1999, Loeber i sur, 2008), njih 17 podržalo je negativnu povezanost između IQ-a i problema u ponašanju među djecom. U Londonskoj longitudinalnoj studiji, skupina delinkvenata postigla je prosječan rezultat od 95, dok je grupa nedelinkvenata postigla IQ rezultat od 101. U prosjeku, u istraživanjima se pokazalo da počinitelji kaznenih djela imaju 8 bodova niže rezultate od prosjeka populacije, što posebno vrijedi za skupinu dugotrajnih počinitelja (Hirschi i Hindelang 1977; Lynam i sur., 1993; prema Ellis i sur, 2009). Međutim, povezanost ovih rezultata može proizlaziti iz toga da će počinitelji nižeg rezultata vjerojatnije biti uhvaćeni, što bi moglo iskriviti sliku, kao i činjenice da su maloljetni delinkventi slabije angažirani u edukacijskom procesu, što može voditi ka nižim rezultatima na testovima inteligencije (Jones, 2008).

Nadalje, kao važan rizični čimbenik izdvojen je *loš financijski status* na način da su siromašnije obitelji češće one čiji se članovi uključuju u kriminalitet. Rutter (1998, prema Jones, 2008) je naglasio da siromaštvo nije uzrok delinkvencije, ali je čimbenik koji je u interakciji s ostalima zbog čega može pokazati ovakvu povezanost. Međutim, postoje indikacije da je siromaštvo zaista vrlo povezano s dugotrajnim kriminalnim karijerama.

Ako krenemo u dubinu te povezanosti, bitno je istaknuti da u SAD-u 20% redovne populacije ne završava srednju školu, dok u populaciji zatvorenika njih 60% nije završilo tu razinu obrazovanja (Harlow, 2003, prema Savage, 2009). Isto tako, postotak nezaposlenosti u toj državi iznosi 5%, dok u populaciji zatvorenika njih 40% nije imalo posao prije uhićenja (Harlow, 1998, Savage, 2009), što može upućivati na razloge lošeg financijskog stanja zatvorenika i zapravo indirektno sudjelovati u ovoj korelaciji. Primijećeno je i da je utjecaj siromaštva pokazao najveću povezanost u istraživanjima fokusiranim na mjerenje ozbiljnih kaznenih djela u odnosu na trivijalna (Elliott i Ageton, 1980; Farnworth i sur., 1994; Hay i sur., 2007; prema Savage, 2009). Također, *povijest zaposlenja* je vrlo bitan potencijalni prediktor za počinitelje na uvjetnom otpustu u kontekstu stabilnog zaposlenja, a problematična *upotreba alkohola i droga* te razina obrazovanja također mogu služiti kao prediktori (Blumstein i sur., 1986).

Bračni status je na listi čestih prediktora za uspješnost uvjetnog otpusta (Gottfredson i Gottfredson, 1979, prema Gottfredson i Gottfredson, 1986), u odnosu na one koji su sami, a na uvjetnom otpustu, no Simon (1971, prema Blumstein i sur., 1986) nije pronašla efekt na bračni status, iako je bitno napomenuti da je njen uzorak bio relativno mlad. Laub, Nagin i Sampson (1998, prema Piquero i sur., 2003) su u istraživanju na uzorku od 500 osoba utvrdili da je „kvalitetan brak“ povezan s prekidom kriminalne karijere, ali da činjenica „bračnog statusa“ sama po sebi nije bila povezana.

Međutim, Simons i sur. (2002, prema Piquero, 2003) naglasili su potencijalnu opasnost *antisocijalnog partnera*. Istraživanja su potvrdila da počinitelji imaju tendenciju družiti se sa antisocijalnim vršnjacima, koji ojačavaju bihevioralne tendencije i ohrabruju kontinuirano činjenje kaznenih djela (Savage, 2009). Osim toga, budući da se počinitelji kaznenih djela u adolescenciji najčešće kreću u sličnim krugovima antisocijalnih vršnjaka, postoji velika mogućnost odabira antisocijalnog partnera, a njihovi su rezultati pokazali da je takva mogućnost ukazivala na nastavak kriminalne karijere u odraslosti. Antisocijalni vršnjaci, bez obzira na dob, mogu biti vrlo relevantan prediktor dugotrajne kriminalne karijere i upornog činjenja kaznenih djela. Međutim, važno je naglasiti da se pokazalo da je utjecaj vršnjačke skupine jači za muški spol nego za ženski (Savage, 2009).

Također, *obiteljski čimbenici i način podizanja djece* procijenjeni od strane socijalnih radnika pokazali su se u Londonskoj longitudinalnoj studiji važnim čimbenikom te su korelirali na način da je negativnija procjena obiteljskog okruženja značila veću mogućnost delinkvencije. Ostali čimbenici bili su dolazak iz velike obitelji (zbog manje

pažnje koja se pridaje svakom pojedinačnom djetetu, frustracija i konflikata zbog prostornog ograničenja, ekonomske deprivacije, neujednačenog omjera djece i odraslih, potencijalnog delinkventnog uzora među starijom braćom (Savage, 2009)), roditelj s kriminalnom poviješću (kada na dijete istovremeno utječu i genetski faktori i utjecaj rane socijalizacije), ispodprosječna inteligencija i slično. Međutim, u diskusiji o tome koliko ovi čimbenici mogu predvidjeti kriminalna ponašanja, pokazalo se da je na uzorku od 63 osobe sa prisutnim svim ovim navedenim čimbenicima, 31 je osoba imala kriminalnu povijest, a 32 osobe nisu imale počinjeno niti jedno kazneno djelo. Također, bile su i dodatne 53 osobe koje nisu imali ove čimbenike, a činile su kaznena djela (Jones, 2008). Nadalje vezano za obiteljske prilike i okruženje, Ireland i Widom (1994, prema Savage, 2008) otkrili su u svojem istraživanju povezanost između *zlostavljanja djeteta* i uhićenja u odrasloj dobi za kaznena djela vezana za alkohol i droge. Međutim, moguće je da su na ovu povezanost utjecali drugi čimbenici, kao što su roditeljski stilovi, socioekonomski status, inteligencija, razvoj psihičkih poremećaja, zbog čega se ova povezanost ne stavlja u fokus (Savage, 2009).

West i sur. (1982, prema Jones, 2008) su upravo zbog ovakvih neslaganja u rezultatima razdvojili počinitelje u četiri kategorije – maloljetni jednokratni počinitelji, late-starteri, privremeni recidivisti te uporni recidivisti. Za kategoriju upornih recidivista, istaknuli su nekoliko čimbenika koji koreliraju s tom skupinom, kao što je uključenost u tučnjave, život u privremenom smještaju, odvojenost od vlastite djece, nekorištenje kontracepcije te nezaposlenost.

6.2. PREDIKTIVNE SKALE USMJERENE PREMA MODIFICIRANJU POSTOJEĆE KRIMINALNE KARIJERE

Brojna su istraživanja pokazala povezanost između dimenzija kriminalne karijere i individualnih karakteristika počinitelja, što je s vremenom dovelo do kreiranja raznih skala namijenjenih korištenju prilikom donošenja odluke o sankcioniranju.

Nekoliko skala ima za cilj izdvojiti čimbenike u okviru dimenzija kriminalne karijere i identificirati počinitelje koji predstavljaju najrizičniju skupinu za nastavak činjenja kaznenih djela (Blumstein i sur., 1986):

1. Rand Inmate Survey Scale
2. Salient Factor Score
3. Iowa Risk Assessment Instrument
4. INSLAW Scale

Rand Inmate Survey skala

Jednu od prvih takvih skala koncipirao je Greenwood te smatrao da služi za točnu procjenu „karijernih kriminalaca“ ili kroničnih počinitelja. Varijable koje je uključio bile su 1. prethodna osuda za isto kazneno djelo, 2. vrijeme provedeno u zatvoru u trajanju od više od polovice vremena protekle dvije godine, 3. osuda prije 16. godine, 4. zatvaranje u maloljetnoj dobi, 5. zlouporaba droga dvije godine prije aktualne osude, 6. korištenje droga u maloljetnoj dobi i 7. nezaposlenost u trajanju od više od polovice vremena protekle dvije godine (Decker i Salert, 1986).

Rand Inmate Survey skala jedinstvena je po tome što koristi frekventnost činjenja kaznenih djela kao kriterijsku varijablu, umjesto službene događaje poput uhićenja, čime pomiče fokus na kaznena djela umjesto uhićenja te usmjerava pažnju i značaj na razlike u frekventnosti činjenja kaznenih djela (Greenwood, 1982, prema Blumstein i sur., 1986). Koristeći podatke dobivene samoiskazom od 2190 zatvorenika, Greenwood je identificirao elemente koji su klasificirali počinitelje u skupine visokog, srednjeg i niskog rizika činjenja kaznenih djela pljačke i provala. Počinitelj je na svakoj varijabli mogao ostvariti rezultat 0 ili 1, zbog čega je rezultat predikcije mogao biti negdje između 0 i 7 za svakog zatvorenika.

Tablica 2. Varijable korištene u Rand skali

Varijable	Izvor
1.ranija osuda za isto kazneno djelo (pljačka ili provala)	Službeni izvori – podaci za zatvorenike
2.boravak u zatvoru više od 50% vremena u periodu od dvije godine	samoiskaz
3.osuda prije 16. godine	Samoiskaz
4.provedeno vrijeme u maloljetničkoj ustanovi	Samoiskaz
5.korištenje droga u posljednje dvije godine	Samoiskaz
6.korištenje droga tokom maloljetnosti	Samoiskaz
7.zaposlenost u trajanju manjem od 50% vremena prethodne dvije godine	Samoiskaz

(Blumstein i sur., 1986)

Zatvorenici su nakon toga klasificirani u tri skupine – niži stupanj, ostvarujući rezultat 0 ili 1, srednji stupanj (s rezultatom 2 ili 3) i viši stupanj, ostvarujući rezultat 4 ili veći. Korisnost i upotrebljivost skale za eventualno buduće smanjivanje kriminaliteta leži u točnosti skale i identificiranju počinitelja visokog rizika, što znači da u većini slučajeva točnost leži u retrospektivno prikupljenim podacima. Dosadašnje iskustvo pokazalo je da takvi podaci nisu sasvim točni, budući da i u uzorku na kojemu je skala izrađena čak 55% ispitanika unutar kategorije visokog stupnja vjerojatnosti u konačnici nije činilo kaznena djela u velikoj frekventnosti te su stavljeni u kategoriju „lažno pozitivni“, dok je u kategoriji „lažno negativnih“, dakle onih koji su činili kaznena djela u visokoj frekventnosti, a nisu bili tako identificirani na kraju 50% ispitanika, tako da je u konačnici samo 46% ispitanika dobilo ispravnu predikciju frekventnosti činjenja kaznenih djela. Upravo zbog toga, Rand skala nije potvrđena nigdje osim u uzorku koji je korišten za kreiranje skale, tako da je njezina točnost vrlo upitna, a još je nepreciznija ukoliko se skala koristi na uzorku drugačijem od predviđenog, tj. ako se uzorak proširi na više vrsta kaznenih djela ili na opću populaciju. Također, budući da je jedina varijabla koju ova skala koristi frekventnost činjenja kaznenih djela, pritom isključujući terminaciju, točnost ove skale će se dodatno smanjivati prema kraju kriminalne karijere (Blumstein i sur., 1986). Greenwood i Turner (1987, prema Piquero i sur, 2003) napravili su follow up studiju koristeći podatke iz Rand Survey istraživanja prateći bivše zatvorenike koji su na

slobodi proveli 2 godine kako bi provjerili prediktivnu točnost recidivizma Greenwoodove skale od sedam faktora. Pokazalo se da je većina otpuštenih zatvorenika, bez obzira na to jesu li prethodno bili procijenjeni kao nisko ili visoko rizični, bila ponovno uhićena unutar dvije godine. Visherova (1986, prema Piquero i sur, 2003) analiza te iste skale pokazala je da je u identifikaciji budućih frekventnih počinitelja imala 55% lažno pozitivnih rezultata počinitelja koji u konačnici nisu činili kaznena djela u tom obliku te da je skala zapravo znatno bolje djelovala u predikciji počinitelja koji su činili kaznena djela manje učestalosti.

U svojem su istraživanju Decker i Salert (1986) napravili modifikaciju Greenwood skale koja također identificira 7 karakteristika koje se smatraju povezanima s kroničnim prijestupnicima.

Tablica 4. Greenwood-ova skala

Varijable	Izmijenjena skala
1.ranija osuda za istu vrstu kaznenog djela zbog kojeg se trenutno tereti	1.prethodno zatvaranje za isto kazneno djelo kao trenutno
2.boravak u zatvoru više od 50% vremena u periodu od dvije godine	2.Zatvaranje tokom godine koja prethodi uhićenju
3.osuda prije 16. godine	3. Probacija ili zatvaranje prije 16. godine
4.provedeno vrijeme u maloljetničkoj ustanovi	4. zatvorska kazna u maloljetničkoj dobi
5.korištenje droga u posljednje dvije godine	5.korištenje droga u prethodnih mjesec dana
6.korištenje droga tokom maloljetnosti	6.redovno korištenje droga u maloljetnosti
7.zaposlenost u trajanju manjem od 50% vremena prethodne dvije godine	7.nezaposlenost u zadnjih mjesec dana prije kaznenog djela

(Decker i Salert, 1986)

Njihova je modifikacija pokazala znatno manje lažno pozitivnih rezultata, što je dotad bio veliki problem u originalnoj skali, no unatoč tome, loši korelacijski koeficijenti ukazali su na slabu prediktivnu moć ove skale, posebice u predviđanju individualnih kriminalnih karijera. Također, ove se skale ne mogu koristiti na počiniteljima kojima je ovo prva osuda jer se 3 kategorije odnose na prethodna uhićenja, zbog čega bi njihov maksimalan rezultat mogao biti 4. Isto tako, ova skala ne diferencira one koji iza sebe

imaju još samo jednu osudu u odnosu na one koji su počinili niz kaznenih djela prije trenutnog (Decker i Salert, 1986), zbog čega je važno već u uzorku razdvojiti počinitelje koji su imali samo jedno kazneno djelo. Zaključci tehnika provjere ove skale pokazali su da počinitelji koji ostvare veći rezultat na skali ujedno pokazuju i veći rezultat u broju prethodnih kaznenih djela, da je predikcija pojedinačnih slučajeva izrazito netočna, da nisu sve kategorije unutar skale jednako snažni prediktori te da ova skala nije točna u mjerenju različitih kaznenih djela (Decker i Salert, 1986).

Salient Factor Score skala služi za klasifikaciju zatvorenika za uvjetni otpust i oslanja se na dvije značajne komponente – ozbiljnost kaznenog djela zbog kojeg je osoba osuđivana i empirijski izvedena procjena budućeg recidivizma na temelju 6 karakteristika osuđenika (prethodne osude, prethodna zatvaranja dulja od 30 dana, dob prilikom počinjenja kaznenih djela, period bez zatvaranja unutar 3 godine, status probacije, uvjetnog otpusta ili izdržavanja kazne te ovisnost o opojnim tvarima). Što je veći ostvareni rezultat na ovoj skali, manja je vjerojatnost ponovnog činjenja kaznenih djela (Hoffman, 1983, prema Blumstein i sur., 1986). Hoffman je također u svojim izvještajima pokazao da će 46-49% počinitelja klasificirani kao niskog rizika biti krivo procijenjeni nakon perioda od 2 godine, dok je u drugom istraživanju validacije period proširen na tri godine te su mjerena ponovna uhićenja, a ne zatvaranja, što je pokazalo malo veću točnost sa samo 34% lažno pozitivnih procjena (Janus, 1985, prema Blumstein i sur., 1986). Ova se skala pokazala jednostavnom, stabilnom i relativno pouzdanom u predikciji recidivizma, no posljednje verzije se modificiraju na način da stavljaju veći naglasak na kriminalnoj povijesti, a manji na konzumaciji opojnih tvari (Hoffman, 1983., prema Blumstein i sur., 1986).

Iowa Risk Assessment Instrument je još jedan instrument namijenjen procjeni rizika prilikom uvjetnog otpusta. Prvotni izvještaji tvrdili su da ovaj instrument ima više nego 80 postotnu točnost identifikacije osoba koje nisu adekvatne za uvjetni otpust, a pristup koji je korišten prilikom kreiranja skale nije službeno objavljen, zbog čega je skala prošla kroz mnoge prilagodbe. Gottfredson i Gottfredson (1986) su u svojoj analizi pokazali da su ti rezultati bili krajnje pretjerani i da ova skala nije značajno točnija od ostalih, kako se u početku naglašavalo. U verziji iz 1984. godine, čimbenici koji su se koristili su vrsta

kaznenog djela, slučajevi pokušaja bijega iz zatvora, zbroj vremena koje nije provedeno u zatvoru od 14 godine nadalje, prethodna uhićenja za nasilna kaznena djela i prethodne osude i zatvaranja (uključujući i maloljetničku dob), a u procjenu ulazi i korištenje opojnih droga. Varijable su mjerene prema ozbiljnosti kaznenog djela i vremena od prethodnog događaja. Prema tim informacijama, svaki je počinitelj klasificiran u dvije kategorije – opći/sigurnosni rizik i rizik za nasiljem. Revidirana skala je konceptualno vrlo slična Salient Factor Score-u, s razlikom od većeg broja varijabli (Blumstein i sur., 1986). Naknadno su izbačene neke etički dvojbene varijable, poput bračnog statusa, statusa zaposlenja, razina poslovnih vještina, dob prilikom prvog uhićenja te prijašnji veliki naglasak na maloljetničkim prijestupima, a fokus se pomaknuo na trenutnu osudu, zadnja kaznena djela i konzumaciju opojnih tvari (Blumstein i sur., 1986).

INSLAW skala namijenjena je korištenju od strane američkih odvjetnika za izdvajanje kaznenih djela kojima je potrebna posebna pozornost (Rhodes i sur., 1982, prema Blumstein i sur., 1986). Budući da je skala razvijena na uzorku otpuštenih zatvorenika, umjesto na uzorku uhićenih osoba te nije validirana na neovisnom uzorku ni implementirana u praksi, radi se o prijedlogu skale čija se točnost ne može provjeriti na drugom uzorku osim na onom na kojemu je kreirana. Rezultati skale pokazuju nizak lažno pozitivan rezultat od 15% (postotak onih identificiranih kao ponovni počinitelji, a nisu to bili), ali visok lažno negativan postotak od čak 36% (postotak onih koji nisu identificirani kao ponovni počinitelji, a zapravo su to bili). Međutim, budući da se varijable konzistentno oslanjaju na postojeća znanja iz kriminalne karijere, ova skala pokazuje potencijal ukoliko bi bila validirana i na drugim skupinama (Blumstein i sur., 1986).

6.3.METODOLOŠKI PROBLEMI U KREIRANJU PREDIKCIJA

Ukoliko želimo minimizirati pogreške prilikom donošenja odluka, neovisno o tome je i riječ o trenutku odabira sankcije ili kreiranja pojedinačnog programa izdržavanja kazne, istraživanja o predikciji potrebna su i osmišljena upravo s tim ciljem. Međutim, najbitnije pitanje koje se postavlja je koliko su zapravo te metode točne? Prediktivna točnost je vrlo ovisna o mnogim čimbenicima – pouzdanosti informacija koje se koriste, metodama koje su korištene za obradu podataka, pouzdanosti odabranih varijabli, vrsti mjerenja, uzorku i slično (Gottfredson i Gottfredson, 1986). Prilikom korištenja metoda prikupljanja i obrade podataka, pristup koji će se koristiti bi mogao imati velikog utjecaja na točnost. Upravo zbog toga, mnogi su teoretičari nastojali pokazati korisnost kombiniranja različitih statističkih pristupa u obradi podataka (Farrington, 1978; Wilbanks i Hindelang, 1972, prema Gottfredson i Gottfredson, 1986). Još je jedan bitni čimbenik odabir reprezentativnog uzorka. Kako bi predikcije bile što točnije, uzorci korišteni prilikom konstruiranja neke predikcijske skale moraju biti reprezentativni za populaciju za koju je skala namijenjena, stoga je bitno istaknuti da oni ujedno ne moraju biti reprezentativni za opću populaciju. U ovom slučaju radi se o relativnoj frekvenciji kojom se neki događaj javlja u populaciji od interesa, tj. osnovnoj stopi koja mora biti uzeta u obzir prilikom odabira uzorka. Međutim, budući da je već u ovom slučaju riječ o nekoj vrsti selekcije, točna osnovna stopa javljanja tih događaja ne može biti poznata, a činjenica da se uzorak selekcioniranjem iskrivljuje mijenja prediktivnost nekih varijabli.

Rezultati prediktivnih mjerenja mogu se prikazati na dihotomnoj skali koja uključuje prediktivne rezultate i stvarne ishode i koji se mogu prikazati u obliku tablice:

Tablica 5. Prediktivni rezultati

STVARNO PONAŠANJE	Čini k.d.	Lažno negativni	Pozitivni pogodak
	Ne čini k.d	Negativni pogodak	Lažno pozitivan
		Ne čini kaznena djela	Čini kaznena djela
PREDVIDENO PONAŠANJE			

(Gottfredson i Gottfredson, 1986)

U tablici je riječ o kombinaciji rezultata koji su očekivani i onih koji su stvarni ishod nakon nekog određenog vremenskog perioda. Predikcije koje rezultiraju lažno negativnim i lažno pozitivnim ishodom su ekvivalentne kao pogrešne, iako u stvarnosti zapravo nisu,

međutim pokazuju slabiju točnost skale (Gottfredson i Gottfredson, 1986; Copas i Tarling, 1986). Smatra se da su lažno pozitivni rezultati znatno štetniji od lažno negativnih, tako da bi kvalitetan test bio ne samo onaj koji čini samo nekoliko grešaka, nego i onaj koji te greške distribuira pravilno na način da stvaraju minimalnu štetu i imaju manje pogrešnih procjena u uključivanju nego u isključivanju osoba iz kategorije prediktivno rizičnih počinitelja.

Ukoliko želimo koristiti statističke instrumente sa svrhom bolje procjene dugoročne kriminalne karijere, ključno je uvesti neka promjene u tom dijelu. Potrebno je uvesti poboljšanja u određivanju prediktorske i kriterijske varijable, metodama bilježenja podataka, metodama kombiniranja podataka, prošiti teorijsku podlogu, ali i uzeti u obzir potencijalne etičke probleme koji se mogu javiti. Međutim, postavlja se pitanje jesu li metode predikcije koje se trenutno koriste dovoljno točne da bi njihovo korištenje u praksi bilo opravdano. Sva literatura govori u prilog tome da je prediktivna točnost relativno niska te da odluke unutar penalnog sustava utemeljene na tome nisu naročito povezane s finalnim rezultatima, kao ni mjere kojima se nastoji utjecati na ponašanje zatvorenika. Postoje i oni koji se bore protiv ideje predikcije isključivo na etičkim temeljima postavljajući pitanje mogu li se predikcije uopće raditi ukoliko postoji i najmanja mogućnost pogreške, a ostale rasprave prvenstveno govore u kontekstu upitne točnosti, reduciranja osoba na brojeve te isticanja kako je ljudsko ponašanje suviše kompleksno da bi se svelo na jednostavnu jednadžbu. Cohen (1983, prema Moore, 1986) se osvrnula na Rand studiju i navela da „u svrhu selektivnog zatvaranja u situaciji u kojoj će predviđeni visoko ocijenjeni počinitelji biti podvrgnuti dužim kaznama zatvora od ostalih počinitelja, potrebna je znatno osjetljivija diskriminacija tih skupina zatvorenika“. Međutim, takve odluke će se donositi bez obzira na to postoje li ili ne statistički instrumenti za tu namjenu. Oni koji donose odluke u penalnom sustavu – članovi povjerenstva za uvjetni otpust, suci, državni odvjetnici - najčešće ne sudjeluju ni u kakvim treninzima s ciljem razrade vještina donošenja tih odluka, a budući da su i najjednostavniji statistički instrumenti pokazali veću točnost odluka u odnosu na osobe, takva informacija indicira da su statistički pokazatelji itekako potrebni i praktično upotrebljivi već i u ovoj fazi.

Jedan od metodoloških problema na području kriminalne karijere odnosi se na nedostatak distinkcije različitih kaznenih djela prilikom istraživanja. Budući da je kriminalna karijera paradigma za promatranje kriminaliteta, poseže se za osnovnom selekcijom je li neka osoba počinila kazneno djelo ili ne. Međutim, velike su razlike

između počinitelja različitih kaznenih djela, nasilnih i nenasilnih kaznenih djela, a vjerojatno najveća razlika postoji u kategoriji kriminaliteta bijelog ovratnika (Jones, 2008). Provedena istraživanja na području kriminalne karijere ne mogu se usporediti s ovom kategorijom, budući da se pokazalo da su počinitelji iz ove skupine obično srednje klase, boljeg stupnja obrazovanja, a 60% njih je specijalizirano isključivo za ovu vrstu kaznenih djela. Dakle, riječ je o vrlo drugačijoj skupini počinitelja koja zahtijeva specifične analize, počevši od prikupljanja podataka iz djetinjstva, kao i onih vezanih za početak kriminalnog ponašanja koji je za ovu kategoriju obično u odrasloj dobi, zbog čega je ovu kategoriju potrebno promatrati zasebno, ali je jednako važno i izdvojiti ih iz istraživanja koji obuhvaćaju počinitelje kaznenih djela. Weisburd i sur. (2001, prema Jones, 2008) je isticao ovu kategoriju kao veliki problem, naglašavajući da empirijski podaci o djetinjstvu i obitelji ovih počinitelja nisu prikupljeni, zbog čega nemamo podatke o tome jesu li se uključivali u kriminalitet i prije odrasle dobi te su za njihovo razumijevanje potrebne drugačije analize.

Također, još jedan problem leži u tome što se vrlo malo istraživanja odnosi na žene, a još manje na završavanje kriminalne karijere žena. Taj problem vjerojatno proizlazi iz činjenice da je općeprihvaćena ideja da muškarci čine više kaznenih djela od žena (Jones, 2008), pa je tako primjerice uzorak u Londonskoj longitudinalnoj studiji bio isključivo muškog spola. Objašnjenja o razlikama u spolu mogu se svrstati u 3 kategorije: 1. postoje urođene razlike između dva spola koje vode različitim stopama kriminalnog ponašanja, 2. muškarci i žene su kroz socijalizaciju usvajali drugačije obrasce ponašanja, od kojih neki mogu biti povezani s kriminalnim aktivnostima i 3. postoje kulturološke razlike u izgradnji identiteta muškog i ženskog spola (Jones, 2008). Prilikom mjerenja participacije žena u kriminalnim aktivnostima, razlozi koji mogu objasniti niže rezultate mogu biti činjenica da se kaznena djela koja počinu žene prema muškarcima rjeđe prijavljuju zbog srama i neugode žrtve, činjenice da se kaznena djela koja počinu žene rjeđe otkriju te potencijalna veća popustljivost i blaži pristup penalnog sustava, počevši od policije do sudaca, prema kaznenim djelima koje počinu žene (Jones, 2008). Primjerice, istraživanje koje su proveli Graham i Bowling (1995, prema Farral i Calverley, 2006) pokazalo je da zaista postoje velike razlike u spolu između kriminalne karijere na području terminacije kriminalne karijere, no ovo istraživanje mjerilo je samo period do 25. godine, čime se ne može dobiti točan prikaz trajanja nečije kriminalne karijere, a to je također jedan od metodoloških problema budući da mjerenje duljine nečije kriminalne karijere ovisi o

duljini istraživanja, a ona ne mogu biti dulja, što u konačnici često dovodi do zaključka o „*false desistance*“ koji je već ranije spominjan.

Piquero i sur. (2001) su naglasili da je potrebno napraviti distinkciju vremena na slobodi od vremena provedenog u zatvoru te usmjeriti se na važnost proučavanja rezultata i učestalost činjenja kaznenih djela u vremenu provedenom na slobodi. Iako zatvaranje nije osiguranje da osoba neće nastaviti sa svojom kriminalnom karijerom i u zatvoru, zbog sigurnosnih uvjeta to nikada ne može biti jednako kao na slobodi. Koristeći podatke nekoliko stotina uvjetno otpuštenih zatvorenika, Piquero i sur. (2001) otkrili su da u verziji u kojoj prilikom proučavanja duljine kriminalne karijere nisu isključili vrijeme provedeno u zatvoru, čak 90% sudionika prestalo je s činjenjem kaznenih djela, a u verziji u kojoj su uzeli u obzir i ovu varijantu, 70% uzorka je prestalo s činjenjem kaznenih djela. Dakle, neki od tih zatvorenika su ponovno proveli vrijeme u zatvoru, a u tom periodu nisu mogli činiti kaznena djela koja bi uobičajeno činili na slobodi zbog čega se stopa opadanja pokazala većom.

Čimbenik koji može potaknuti iluziju završetka nečije kriminalne karijere je svojstvo intermitentnosti, koju Piquero (2004) naziva „prostorom između ustrajanja u činjenju kaznenih djela i odustajanja od njih“. Intermitentnost u kontekstu kriminalne karijere označava kratkotrajne promjene u kriminalnoj karijeri i dinamici činjenja kaznenih djela te pojašnjava da počinitelji ne prestaju sa svojim kriminalnim karijerama nego variraju između perioda aktivnog činjenja kaznenih djela i perioda izostanka kriminalne aktivnosti. Parametar intermitentnosti se također pokušava uklopiti u istraživanja u obliku „vjerojatnosti činjenja kaznenih djela u nekom vremenskom periodu“, no budući da je riječ o vrlo nelinearnom parametru, interpretacija ovakvih istraživanja je vrlo složena (Bushway, Brame i Paternoster, 2004).

6.4. GDJE KORISTITI METODE PREDIKCIJE? PRIMJENA KONCEPTA KRIMINALNE KARIJERE U PENALNOM SUSTAVU

Iako postoje razlike, svaka odluka na razinama od uhićenja, tokom sudskog postupka te prilikom izricanja kazne uključuje određenu procjenu o tome je li počinitelj usmjeren ka ozbiljnijoj kriminalnoj karijeri i je li zbog toga kazna zatvora odgovarajuća sankcija. Procjena duljine kriminalne karijere u praksi najčešće se radi uzimajući u obzir neke biopsihosocijalne čimbenike počinitelja te se na temelju toga stvara ideja niskog, visokog i srednjeg rizika. Korištenje metoda predikcije u donošenju odluka u penalnom sustavu ima određenu težinu te također povlači neka etička pitanja. Greške u postavljanju predikcije su neizbježne, zbog čega se neki počinitelji mogu identificirati kao visokorizični i potencijalno dugoročni i kad to nisu, kao i u obrnutom slučaju, a ključno je pitanje vode li te procjene zaista prema strožim kaznama za počinitelje čija se kriminalna karijera procjenjuje očekivano dugom, frekventnijom i ozbiljnijom. Također je bitno razmisliti i o težini kojom će se predikcija smatrati važećom, koji će se čimbenici uzimati u obzir prilikom stvaranja predikcije i na kojim će se metodama ta predikcija zasnivati. S obzirom da su sve metode predikcije vrlo ovisne o kvaliteti i potpunosti dostupnih podataka, problemi s bilježenjem podataka su svakako nedostatak kojeg je potrebno imati na umu prilikom njihovog korištenja (Blumstein i sur., 1986).

U gotovo svim situacijama donošenja odluka, pokazalo se da su statistički razvijeni prediktivni instrumenti znatno točniji od ljudske prosudbe (Meehl, 1954, 1965; Gough, 1962; Goldberg, 1965, 1968, 1970; Sawyer, 1966; Dawes i Corrigan, 1974; Dawes, 1979; prema Gottfredson i Gottfredson, 1986), zbog čega je upitno zašto ne postoji veći broj istraživanja u tom smjeru. Meehl (1954, prema Moore, 1986) je odredio pravila za usporedbu kliničkih i statističkih predikcija. Jedno od pravila koje je odredio bilo je da kliničke predikcije i statistički modeli moraju biti zasnivani na istim informacijama, čime se ponovno naglašava važnost precizno određenih varijabli i informacija.

Holland i sur. (1983, prema Moore, 1986) su otkrili da su statistička predviđanja nadmašila predikciju recidivizma od strane stručnjaka za mentalno zdravlje i službenika tretmana u zatvorskom sustavu, međutim, nakon korekcije u mjerenju, pokazalo se da su specifično suci bili točniji u predikciji nasilnog recidivizma od statističkih instrumenata.

Međutim, identifikacija kroničnih prijestupnika i karijernih kriminalaca nije jednostavna, a uporaba podataka u svrhu predikcije prilično je ograničena. Optimalno bi

bilo kada bi se kroz metode predikcije mogli identificirati dugoročni počinitelji već na početku njihove kriminalne karijere (Piquero, 2003) te pravovremeno razviti sustav djelovanja i intervencija. Nadalje, Piquero (2003) je naglasio ograničenu upotrebljivost prediktivnih skala u individualnim slučajevima, budući da su sve kreirane na velikim uzorcima. Primjerice, Visher (1986, prema Piquero, 2003) je opisao da Greenwood skala za predikciju buduće kriminalne aktivnosti nije mogla predvidjeti koji će zatvorenici počiniti nova kaznena djela, a još manje koji će postati dugoročni počinitelji kaznenih djela. Čak polovica, a prema nekim rezultatima i dvije trećine predikcija kriminalne karijere pokazalo se netočnima (Blumstein i sur., 1986). Dosadašnje iskustvo pokazalo je da konstruirane skale predikcije nisu dovoljno razvijene i provjerene te ne mogu jamčiti visoku vjerojatnost da će krajnji rezultat biti točan, Međutim, nepobitno je da postoje čimbenici koji imaju određenu prediktivnu vrijednost koja premašuje stopu slučajnosti, na što je potrebno obratiti pozornost prilikom donošenja odluka kako bi se utjecalo na cijeli penalni sustav (Blumstein i sur., 1986).

Međutim, ono što se može reći sa vrlo velikom sigurnošću je da kazne zatvora u izrazito dugom trajanju nerijetko premašuju duljinu prosječne kriminalne karijere i time gube svrhu. Ta činjenica posebno vrijedi za američki tip zakona „tri prekršaja“, u kojemu se za treće kazneno djelo, neovisno o njegovoj vrsti obično izriče kazna zatvora u trajanju od obaveznih minimalnih 25 godina do doživotne kazne, što znači da ukoliko je rezidualna kriminalna karijera zatvorenika potencijalno manja od tog perioda, zatvorski sustav gubi financijske resurse, stvara prekapacitiranost i dodatno kriminalizira zatvorenike (Stolzenberg i D'Alessio, 1997, prema Piquero, 2003).

Osim prilikom izricanja kazne, drugi način primjene metoda predikcije u penalnom sustavu je u situacijama uvjetnog otpusta. Konkretnije, prilikom pisanja prijedloga za uvjetni otpust i donošenja odluke od strane Povjerenstva za uvjetni otpust. Kriminalna karijera je dinamičnog karaktera te promjenjiva u odnosu na vrijeme, tako da je podložna raznim promjenama i može varirati u svojem procijenjenom trajanju, zbog čega procjena duljine kriminalne karijere u nekoj drugoj vremenskoj točki može biti drugačija za istu osobu. Carroll i sur. (1982, prema Gottfredson i Gottfredson, 1986) su opisali da su članovi povjerenstva za uvjetni otpust u svojim predikcijama rizika bili nekorelirajući sa stvarnim ponašanjem zatvorenika te su istaknuli da je i najjednostavniji statistički instrument u rezultatima nadmašio osobe koje u stvarnosti donose tu važnu odluku. Intuitivna procjena od strane ljudi ima brojne nedostatke, od činjenice da se u obzir mogu

uzimati različiti čimbenici koji mogu i ne moraju biti relevantni, mogu se subjektivno vagati neki čimbenici na način da se ili pridaje težina čimbenicima koji nisu relevantni, ili se to ne radi za statistički vrlo prediktivne faktore. Međutim, postoji i značaj ljudskog faktora u donošenju tih važnih odluka, a leži u tome da osoba može primijetiti neke informacije koje nisu uvrštene u statistički instrument, poput žaljenja ili određenog ponašanja na intervjuu (Gottfredson i Gottfredson, 1986), a mogu biti bitne za donošenje tih odluka. Kao što je već ranije spominjano, članovi Povjerenstva za uvjetni otpust najčešće ne sudjeluju ni u kakvom treningu vještina vezanih za procjenu nečije kriminalne karijere, a važne odluke koje donose nerijetko su utemeljene na prijašnjem iskustvu i intuiciji. Iako je njihovo iskustvo dragocjeno te ima brojne benefite koje prediktivne skale ne mogu imati, empirijska podloga i brojna istraživanja provedena na ovom području osigurala bi sveobuhvatniji i empirijski usmjeren pristup donošenju takvih odluka.

Naposlijetku, koncept kriminalne karijere može se upotrijebiti i u individualnom radu sa zatvorenicima. Prilikom svakog dolaska zatvorenika na izdržavanje kazne, on prolazi i određenu procjenu prilikom koje se identificiraju neki rizični i zaštitni čimbenici. Zahvaljujući znanjima koja imamo o prediktivnim vezama, kao i zaštitnim i rizičnim čimbenicima, tretmanski službenici mogu se usmjeriti na identifikaciju područja rizika i radu na njima, kao i na jačanju zaštitnih čimbenika povezanih s kraćim kriminalnim karijerama.

7. ZAKLJUČAK

Koncept kriminalne karijere kreiran je s ciljem strukturiranja postojećih i novih znanja te organiziranja informacija o dimenzijama činjenja kaznenih djela, što olakšava promatranje individualne kriminalne aktivnosti kroz životni vijek, olakšava komunikaciju među različitim stručnjacima u vidu definiranja, opisivanja i uspoređivanja informacija do kojih se dolazi kroz razna provedena istraživanja, koja su pružila uvid u važne rezultate i pomogla razviti razne hipoteze vezane za kriminalnu karijeru.

U ovom je radu analizom različitih izvora utvrđena i argumentirana povezanost brojnih karakteristika, kao što su prijašnja kaznena djela, rani početak kriminalne karijere, financijski status, izostanak zaposlenja, obiteljski čimbenici, dob, bračni status, antisocijalni vršnjaci, kognitivne sposobnosti itd. s duljinom kriminalne karijere. Nadalje, utvrđeno je postojanje velikih razlika u spolu, dobi i vrsti kaznenog djela te karakteristikama trajanja kriminalne karijere, kao i važni indikatori vezani za dob počinjenja prvog kaznenog djela. Međutim, cilj ovog rada bio je usmjeren predikciji dugoročne kriminalne karijere i njezinoj primjeni u penalnom sustavu, a iako brojni čimbenici pokazuju povezanost s dugoročnom kriminalnom karijerom, potrebno je usmjeriti se na dublje razumijevanje tih veza, razumijevanje djelovanja rizičnih i zaštitnih čimbenika i izolaciju potencijalnih medijatora te indirektnih čimbenika u korelacijama kako bi se s većom sigurnošću mogla napraviti predikcija nečije kriminalne karijere.

Prije svega, bitno je naglasiti heterogenost kriminalne karijere i činjenice da, barem zasad, postojeća istraživanja nerijetko provedena samo na jednoj grupi ne mogu biti primijenjena i olako uspoređivana s grupom počinitelja drugih kaznenih djela, druge demografske skupine, spola, države, pravnog ustroja. Riječ je o pojmu kojeg je izrazito teško operacionalizirati i kvantificirati, a trenutna istraživanja su u velikom broju kvantitativna i rijetko kvalitativnog karaktera. Zasad se predikcije unutar kriminalne karijere najčešće odnose na to hoće li osoba nastaviti činiti kaznena djela ili završiti svoju kriminalnu karijeru, a ne koliko će ta kriminalna karijera trajati. Upravo je zbog toga potrebno prikupljanje podataka zasebno za svaku dimenziju, kao i duže follow up studije i prikupljanje kroz čitavu duljinu kriminalne karijere kako bi se izbjegli slučajevi „lažne terminacije“ proizašle iz ograničenog trajanja istraživanja. Postoji i problem vezan za vrlo duge longitudinalne studije – ukoliko neka studija hipotetski zaista traje 60-70 godina, bila bi riječ o velikom vremenskom odmaku i postavlja se pitanje hoće li se dobiveni podaci zaista moći koristiti za usporedbu. Uzmimo za primjer postojeće izvore s istraživanjima

provedenima prije 50-tak godina, kada se nerijetko život sa samohranim roditeljem ističe kao vrlo rizičan čimbenik, ali u današnje vrijeme stigma vezana za jednoroditeljske obitelji nije prisutna u toj mjeri kao što je to bilo tada, što može utjecati na rizičnost tog čimbenika. Dakle, riječ je o nemogućnosti kontrole jedne varijable u istraživanjima, a to je vremenska prolaznost.

Predikcija duljine kriminalne karijere unutar penalnog sustava ima vrlo praktične mogućnosti na području određivanja duljine kazne, određivanja uvjetnog otpusta, ali i individualnog rada sa zatvorenicima na područjima koji su za njih rizični, a poznato je da utječu na duljinu kriminalne karijere. Međutim, u ovom trenutku, penalni sustav u većini zemalja nije dovoljno otvoren prema konceptu kriminalne karijere jer je uglavnom usmjeren na jednu dimenziju, a to je težina kaznenog djela. Riječ je o izrazito važnoj dimenziji, ali ne jedinoj te je potrebno naglasiti cjelovitiji pristup sagledavanja počinitelja i njegove kriminalne karijere. Jedan od imperativa u ovom području je provesti dodatna istraživanja i osigurati validne argumente koji bi dobili podršku penalnog sustava.

Međutim, prilikom razmatranja predikcija nečije kriminalne karijere, važno je imati na umu da će predikcije uvijek nositi neki rizik pogreške, bilo da je riječ o onima koji su pogrešno procijenjeni kao visokorizični ili oni koji su pogrešno procijenjeni kao počinitelji niskog rizika. Upravo zbog toga, potrebno je te greške minimizirati i kao što je napomenuto, bitno je razmotriti i ideju pravilne distribucije tih pogrešaka na način da se lažno negativne procjene smatraju manje štetnima. Svrha predikcije duljine kriminalne karijere nije u tome da oni koji su visokorizični ostanu u zatvoru dulje, nego da oni koji su niskorizični ostanu kraće. Duljina kazne, ako je pogrešno procijenjena, negativno će utjecati na postojeće zaštitne čimbenike (zaposlenje, brak, obitelj), što može rezultirati održavanjem postojećeg ponašanja.

Također, postoje još dodatna područja istraživanja koja je potrebno ojačati i provesti. Primjerice, ograničen broj istraživanja proučavao je kako sankcije utječu na duljinu kriminalne karijere ili napravio usporedbu duljine kriminalne karijere po spolu. Nadalje, intermitencija tj. izostanak činjenja kaznenih djela tokom kriminalne karijere je još jedan izrazito važan čimbenik za promatranje cjelokupne kriminalne karijere i odražava se na sve dimenzije, a vrlo je malo izučavana u ovom kontekstu. Dob početka činjenja kaznenih djela je prepoznata kao jedan od najprediktivnijih čimbenika, no ni on nije u potpunosti razjašnjen i definiran u vidu raspona i ostalih specifičnosti, a razumijevanje ovog čimbenika bilo bi vrlo važno za planiranje ranih intervencija. Također, važno je uzeti u

obzir da 4 dimenzije kriminalne karijere nisu uvijek nešto što je podložno promjeni u trenutku mjerenja te neki čimbenici, poput dobi počinjenja prvog kaznenog djela nisu čimbenici na koje možemo utjecati, a pokazalo se da ima važnu ulogu u nečijoj kriminalnoj karijeri. Dakle, dimenzije su često statične i ovisne o trenutku u kojem se sagledava te stabilnost u činjenju kaznenih djela može biti rezultat statičkih individualnih razlika i dinamičkih procesa. Primjerice, predikcija duljine kriminalne karijere za neku osobu može biti različita (opravdano s obzirom na dimenzije) mjerena sad i za 5 godina, što ponovno naglašava dinamičnost ovog područja.

Na kraju, bitno je zapamtiti činjenicu da je ljudsko ponašanje slobodno odabrano i rezultat je slobodne volje, tako da predikcija, unatoč svim naporima, nikada neće moći biti u potpunosti pouzdana. Riječ je o optimizaciji te pronalasku ravnoteže između metoda predikcije i metoda procjene, kao i važnost prepoznavanja njihove praktične uporabe penalnom sustavu.

8. POPIS LITERATURE

1. Blumstein, A., Cohen, J., Roth, J. A., Visher, C. A. (1986). *Criminal Careers and Career Criminals*. Washington, DC: National Academy Press.
2. Bushway, S. D., Brame, R., Paternoster, R. (2004). Connecting desistance and recidivism: Measuring changes in criminality over the life span. U: Maruna, S., Immarigeon, R. (Ur.), *After crime and punishment: Pathways to offender reintegration*, 85-101. Cullompton, Devon, UK: Willan Publishing.
3. Carkin, D. M., Tracy, P.E. (2017). Prediction of Adult Criminal Careers from Early Delinquency: Offense Characteristics in the 1958 Philadelphia Birth Cohort. *Criminology, Criminal Justice, Law & Society*, 18(1). 71-87.
4. Copas, J. B., Gottfredson, R. T. (1986). Some Methodological Issues in Making Predictions. U: Blumstein, A., Cohen, J., Roth, J. A., Visher, C. A., *Criminal Careers and Career Criminals, Volume II*, 291-313. Washington, DC: National Academy Press.
5. Decker, S.H., Salert, B. (1986). Predicting the Career Criminal: An Empirical Test of the Greenwood Scale. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 77(1). 215-236.
6. DeLisi, M. (2016). Career Criminals and the Antisocial Life Course. *Child Development Perspectives*, 10 (1). 53-58.
7. Doležal, D. (2009). Kriminalna karijera. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 30 (2). 1082 -1107.
8. Doležal, D., Mikšaj Todorović, L.J., Butorac, K. (2015). Kriminalna karijera i kriminalni životni stil žena. U: Butorac, K. (ur), *Zbornik radova IV. Međunarodne znanstveno-stručne konferencije „Istraživački dani visoke policijske škole u Zagrebu“*, 320-329. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske.
9. Ellis, L., Beaver, K., & Wright, J. (2009). *Handbook of crime correlates*. Oxford, UK: Academic Press.
10. Farrall, S., Calverley, A. (2006). *Understanding desistance from crime: Emerging theoretical directions in resettlement and rehabilitation*. Maidenhead, Berkshire, England: Open University Press.
11. Farrall, S., Sparks, R., Hough, M. (2011). *Escape Routes: Contemporary Perspectives on Life after Punishment*. London: Routledge.
12. Farrington, D. P., MacLeod, J. F., Piquero, A. R. (2015). Mathematical Models of Criminal Careers: Deriving and Testing Quantitative Predictions. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 53(3). 336-355.
13. Gottfredson, S. D., Gottfredson, D. M. (1986). Accuracy of Prediction Models. U: Blumstein, A., Cohen, J., Roth, J. A., Visher, C. A., *Criminal Careers and Career Criminals, Volume II*, 212-290. Washington, DC: National Academy Press.

14. <https://www.crin.org/en/home/ages -pristupljeno 19.7.2017>.
15. Jones, D. W. (2008). *Understanding Criminal Behaviour: Psychosocial Approaches to Criminality*. Devon, UK: Willan.
16. Kyvsgaard, B. (2004). *The Criminal Career: The Danish Longitudinal Study*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
17. Laub, J. H., Sampson, R. J. (2003). *Shared beginnings, divergent lives: Delinquent boys to age 70*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
18. Laws, D.R., Ward, T. (2011). *Desistance from Sex Offending: Alternatives to Throwing Away the Keys*. New York: Guilford Press.
19. Loeber, R., Farrington D.P., Stouthamer-Loeber, M., Raskin-White, H. (2008) *Violence and serious theft: Development and prediction from childhood to adulthood*. New York: Routledge.
20. Loeber, R., Wim Slot, N., Van der Laan, P.H., Hoeve, M. (2008). *Tomorrow's Criminals The Development of Child Delinquency and Effective Interventions*. England: Ashgate.
21. McIvor, G., Murray, C., Jamieson, J. (2004) Desistance from crime: Is it different for women and girls?. U: Maruna, S., Immarigeon, R. (Ur.). *After Crime and Punishment: Pathways to offender reintegration, 181-197*. Cullompton, Devon, UK: Willan Publishing.
22. Moffitt, T. E. (1993). Adolescence-Limited and Life-Course-Persistent Antisocial Behavior: A Developmental Taxonomy. *Psychological Review*, 100. 674–701.
23. Moore, M. H. (1986). Purblind Justice: Normative Issues in the Use of Prediction in the Criminal Justice System. U: Blumstein, A., Cohen, J., Roth, J. A., Visher, C. A., *Criminal Careers and Career Criminals, Volume II*, 314-355. Washington, DC: National Academy Press.
24. Merlone, U., Manassero, E., Zara, G. (2016). The lingering effects of past crimes over future criminal careers. *2016 Winter Simulation Conference*. 3532-3543.
25. National Audit Office – NAO (2012). *Comparing International Criminal Justice Systems – Briefing for the House of Commons Justice Committee*. Ministry of Justice. London: Press Office.
26. Piquero, A. (2004). Somewhere between persistence and desistance: The intermittency of criminal careers. U: Maruna, S., Immarigeon, R. (Ur.). *After Crime and Punishment: Pathways to offender reintegration, 102-125*. Cullompton, Devon, UK: Willan Publishing.

27. Piquero, A. R., Farrington, D. P., Blumstein. A (2003). The criminal career paradigm. *Crime and Justice*, 30. 359–506.
28. Piquero, A. R., Farrington, D. P., Blumstein. A. (2007). *Key Issues in Criminal Career Research*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
29. Piquero, A.R., Hawkins, J.D., Kazemian, L., Petechuk, D. (2013) *Criminal Career Patterns*. National Institute of Justice/Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.
30. Savage, J. (2009). *The development of persistent criminality*. Oxford: Oxford University Press.
31. Walsh, A., Beaver K. M. (2009). *Biosocial criminology: New directions in theory and research*. New York: Routledge.
32. Zara, G., Farrington, D.P. (2009). Childhood and Adolescent Predictors of Late Onset Criminal Careers. *Journal of Youth and Adolescence*, 38 (3). 287-300.
33. Zara, G., Farrington, D. P. (2010). A longitudinal analysis of early risk factors for adult onset offending: What predicts a delayed criminal career? *Criminal Behaviour and Mental Health*, 20, 257-273.